

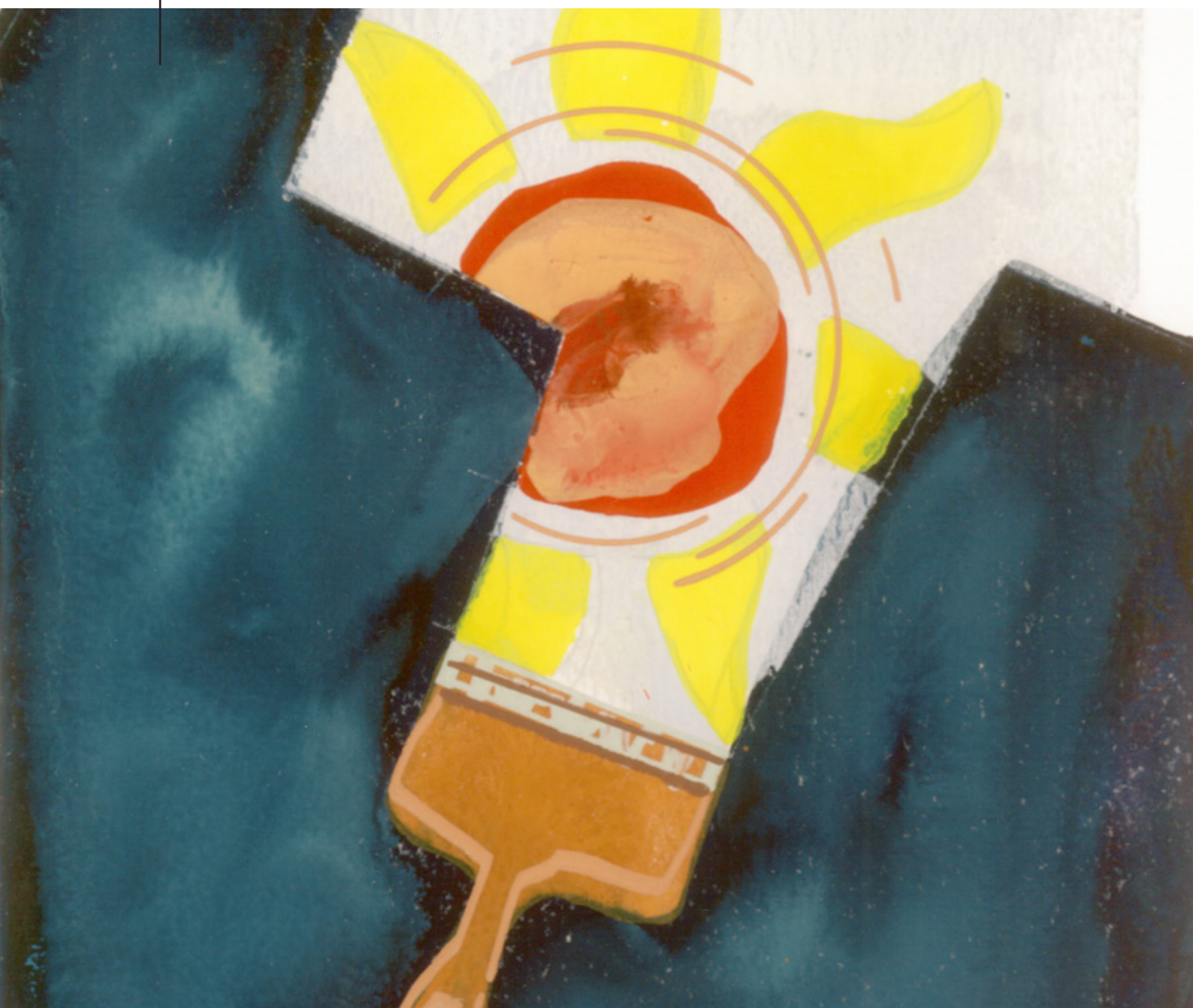

Barne- og
familiedepartementet

Rapport

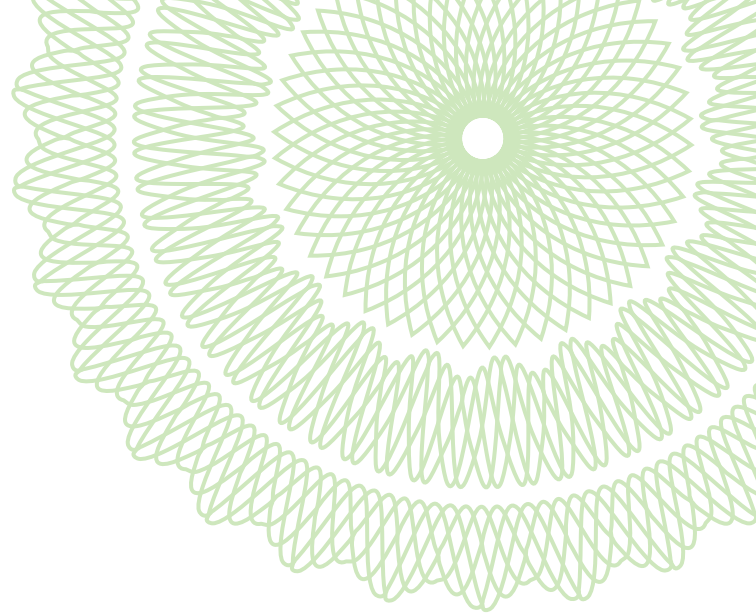
Beskyttelse av barn mot seksuelt misbruk og utnytting

Norges gjennomføring av Lanzarote konvensjon

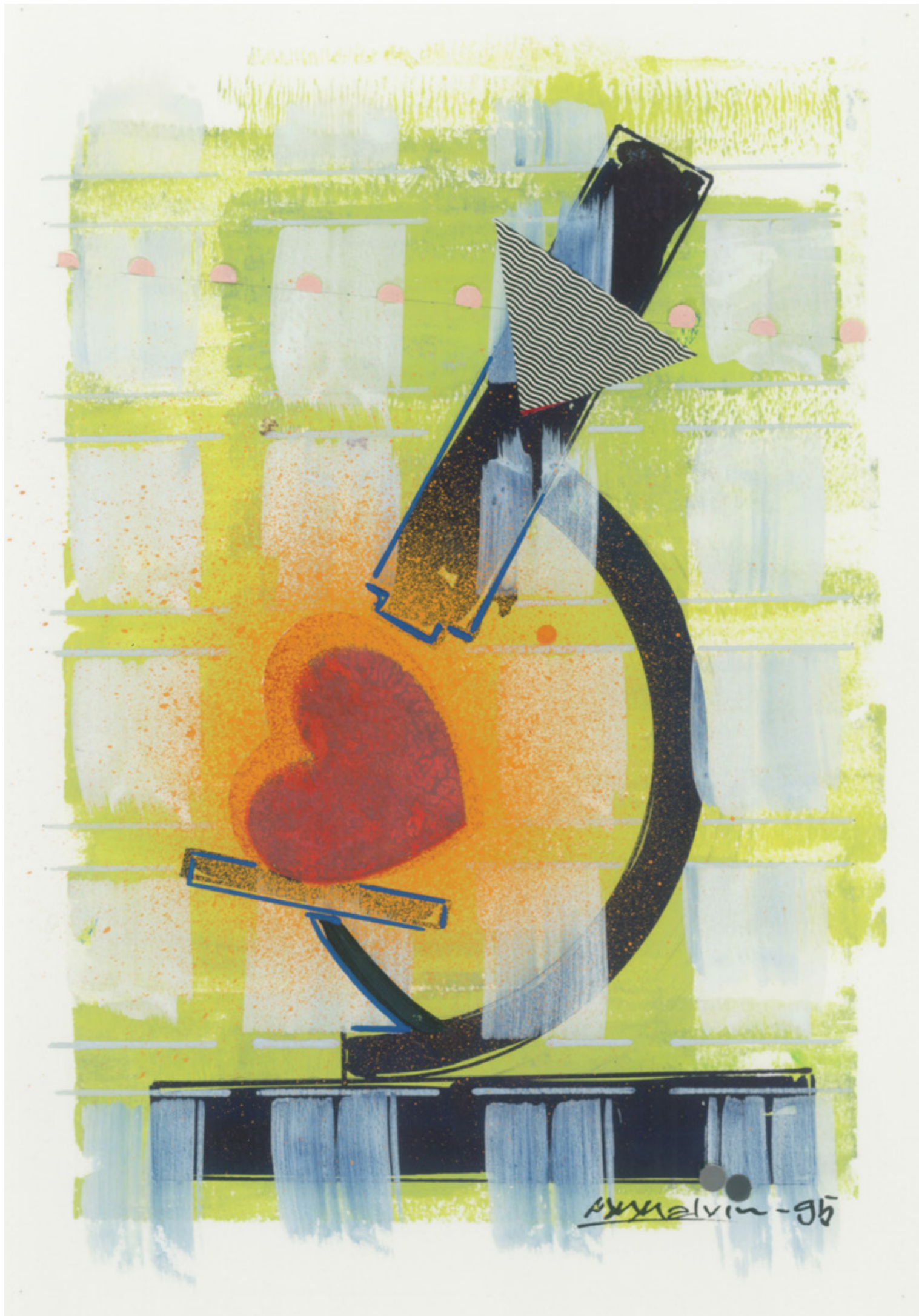
Innhold

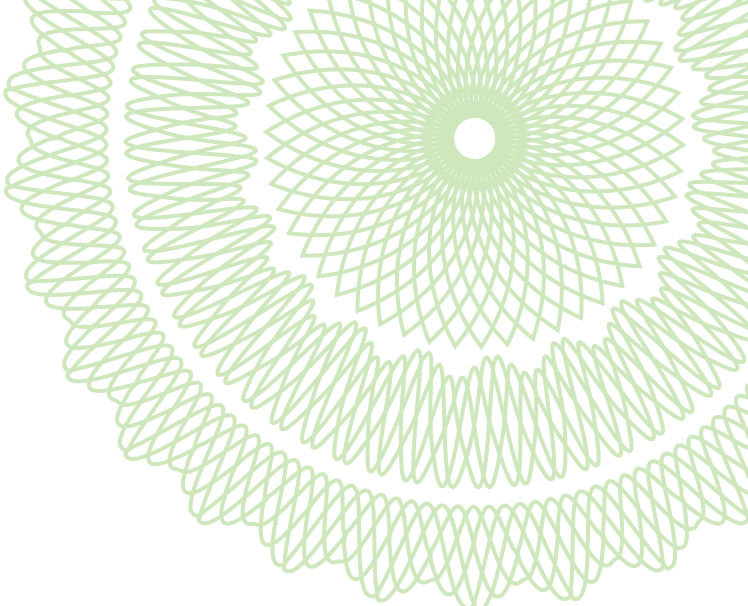
GENERELT RAMMEVERK	5
Spørsmål 1: Definisjon av «barn»	5
Spørsmål 2: Ikke-diskriminering	6
Spørsmål 3: Oversikt over gjennomføringen	6
Spørsmål 4: Barns deltakelse	11
Spørsmål 5: Spesialiserte organer/mekanismer	12
Spørsmål 6: Nasjonal eller lokal samordning, samarbeid og partnerskap	13
Spørsmål 7: Internasjonalt samarbeid	16
 FOREBYGGING AV SEKSUELL UTNYTTING OG SEKSUELT MISBRUK	 18
Spørsmål 8: Opplæring, bevisstgjøring og undervisning	18
Spørsmål 9: Ansettelse og screening	22
Spørsmål 10: Forebyggende intervensjonsprogrammer eller intervensjonstiltak	23
Spørsmål 11: Deltakelse fra privat sektor, mediene og sivilsamfunnet	24
Spørsmål 12: Virkningen av forebyggende tiltak og programmer	27
 VERN OG FREMMING AV RETTIGHETENE TIL BARN SOM ER OFRE FOR SEKSUELL UTNYTTING ELLER SEKSUELT MISBRUK	 30
Spørsmål 13: Rapportering av mistanke om seksuell utnyttning eller seksuelt misbruk	30
Spørsmål 14: Hjelpelinjer	31
Spørsmål 15: Bistand til ofre	33
Spørsmål 16: Straffbare handlinger	37
 STRAFFEFORFØLGNING AV PERSONER SOM HAR GJORT SEG SKYLDIG I SEKSUELL UTNYTTING OG SEKSUELT MISBRUK AV BARN	 37
Spørsmål 17: Juridiske personers ansvar	41
Spørsmål 18: Sanksjoner og tiltak	42
Spørsmål 19: Jurisdiksjon	43
Spørsmål 20: Skjerpende omstendigheter	43
Spørsmål 21: Tiltak for å beskytte barn som er ofre for seksuell utnyttning eller seksuelt misbruk	44
Spørsmål 22: Tiltak for å beskytte ofrene under etterforskningen og strafforfølgningen	48
Spørsmål 23: Barnevennlig avhør og rettsforfølgning	51

I 2018 ratifiserte Norge Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk – CETS 201 (Lanzarote-konvensjonen). Konvensjonen trådte i kraft i Norge 1. oktober 2018.

Dette er Norges innledende rapport til Lanzarote-komitéen. Rapporten er koordinert av Barne- og familiedepartementet. Justis- og beredskapsdepartementet med Politidirektoratet, Kunnskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Utenriksdepartementet og Kulturdepartementet har bidratt til rapporten og Sametinget har gitt innspill.

Generelt rammeverk

Spørsmål 1: Definisjon av «barn»

5

- a. Er «barn» definert på samme måte i din interne rett som i artikkel 3 bokstav a, altså som «alle personer under 18 år»?

I Barnekonvensjonen defineres «barn» som ethvert menneske under 18 år, hvis ikke barnet blir myndig tidligere etter den lovgivning som gjelder for barnet. Myndighetsalderen i Norge er 18 år og sammenfaller derfor med barnekonvensjonens definisjon av hvem som anses å være barn. Barnekonvensjonen gjelder som norsk lov med forrang foran bestemmelser i annen lovgivning, se menneskerettsloven.

Den seksuelle lavalder i Norge er 16 år, det vil si at barn under 16 år ikke kan gi gyldig samtykke til seksuelle relasjoner med andre. Dette fremgår av straffeloven §§ 299-304, som gjør det straffbart å ha seksuell omgang og foreta seksuelle handlinger med barn under 16 år uavhengig av om den seksuelle aktiviteten fremstår som frivillig fra barnets side. Enhver seksuell omgang og kvalifisert seksuell handling med barn under 14 år karakteriseres som *voldtekt av barn*, se straffeloven § 299.

- b. Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for å sikre at beskyttelses- og hjelpetiltak rettet mot barn også anvendes når offerets alder er uviss og det er grunn til å tro at det er et barn, i samsvar med artikkel 11 nr. 2?

Når det er grunn til å tro at den utsatte er under 18 år, vil vedkommende få den bistanden som barn har krav på, frem til det eventuelt er fastslått at den utsatte ikke er barn.

- c. Angi om den seksuelle lavalder er under 18 år, og angi i så fall alderen som er fastsatt i intern rett.

Den seksuelle lavalderen i Norge er 16 år. Det vises for øvrig til svarene på spørsmål 1a og 16d.

Spørsmål 2: Ikke-diskriminering

Er diskriminering på grunnlag av slike kjennetegn som dem som nevnes i den ikke-uttømmende listen i artikkel 2, forbudt i gjennomføringen av konvensjonen, særlig med hensyn til de rettigheter den gir? I så fall: Spesifiser. Hvis ikke: Begrunn.

Ved revisjon av Grunnloven¹ i 2014 ble et nytt kapittel om menneskerettigheter innlemmet. Paragraf 98 sier at *“Alle er like for loven. Intet menneske må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling.”*

Likestillings- og diskrimineringsloven² forbyr diskriminering på grunn av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder eller kombinasjoner av disse grunnlagene. Med etnisitet menes blant annet nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge og språk.

6

Spørsmål 3: Oversikt over gjennomføringen

Angi (uten å gå i detaljer):

- a. det viktigste tiltaket av lovgivningsmessig eller annen art for å sikre at barn beskyttes mot seksuell utnytting og seksuelt misbruk i samsvar med konvensjonen.**

Under redegjøres det for de juridiske virkemidlene. Når det gjelder andre tiltak, viser vi til svar på spørsmål 8, 9, 10 og 11.

Familierett

Norsk rett har en rekke bestemmelser med formål å beskytte barn mot vold, overgrep og omsorgssvikt. Straffeloven er sentral for dette formålet, og den inneholder flere bestemmelser som forbyr vold og overgrep mot barn.

Barneloven har blitt endret flere ganger det siste tiåret, for å styrke den rettslige beskyttelsen av barn mot vold og overgrep. Barneloven fastsetter følgende:

- Barnet må ikke utsettes for vold eller på annet vis bli behandlet slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare.
- Bruk av vold og skremmende eller plagsom adferd eller annen hensynsløs adferd overfor barnet er forbudt. Dette gjelder også når volden brukes som ledd i oppdragelsen av barnet.

I noen foreldretvister kan vold være et tema. Avgjørelser om foreldreansvar, bosted og samvær og behandlingen av slike saker, skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet. Ved avgjørelsen skal det tas hensyn til at barnet ikke må utsettes for

¹ Engelsk oversettelse av Grunnloven finnes her: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/constitutionenglish.pdf>
² Engelsk oversettelse av loven finnes her: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2017-06-16-51>

vold eller på annet vis bli behandlet slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare. Dette følger av barneloven, og loven regulerer hvordan retten behandler barnelovsaker.

Det er flere bestemmelser i barneloven med formål å sikre barnets beste i foreldretvister hvor barn kan være utsatt for vold eller overgrep:

- Det blir uttrykkelig fastsatt at der det er satt fram påstander om vold, overgrep, rus eller psykisk lidelse og saken ikke er tilstrekkelig opplyst på annen måte, kan retten oppnevne en sakkyndig, som regel en spesialist i psykologi. Påstander om vold og overgrep må bli undersøkt grundig før retten treffer en avgjørelse i saken.
- Videre kan retten i særlige tilfeller, blant annet når det er grunn til å tro at barnet er utsatt for vold eller på annet vis blir behandlet slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare, oppnevne en advokat eller annen representant til å ta vare på interessene til barnet i forbindelse med søksmålet.
- Etter krav fra en part skal retten som behandler foreldretvisten i alle tilfeller ta foreløpig avgjørelse dersom det er en risiko for at barnet blir utsatt for vold (eller på annet vis behandles slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare).

Når det gjelder retten til samvær er det fastsatt i barneloven at retten ikke skal fastsette samvær dersom samvær ikke er til beste for barnet. Det kan i avtale eller dom settes vilkår for samvær. Hvis tilsyn blir satt som vilkår for samværet, kan retten pålegge såkalt «beskyttet tilsyn» eller «støttet tilsyn». I disse tilfellene, blir tilsynet utøvet av en offentlig oppnevnt tilsynsperson. Flere endringer i barneloven og straffeloven med formål å styrke beskyttelsen av barn mot vold og overgrep, trådte i kraft fra 2019. En av endringene gir dommeren i en straffesak en plikt til å vurdere kontaktforbud når noen domfelles for bestemte former for vold eller overgrep mot barn, for å sikre beskyttelse av barnet.

Helse- og omsorgstjenestelovgivningen

Det følger av lovbestemmelser i både helse- og omsorgstjenesteloven, spesialisthelsetjenesteloven og tannhelsetjenesteloven at helse- og omsorgstjenestene har ansvar på systemnivå for å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep. Kommunene, de regionale helseforetakene og tannhelsetjenesten skal ha særlig oppmerksomhet rettet mot at pasienter kan være utsatt for, eller kan stå i fare for å bli utsatt for, vold eller seksuelle overgrep. De skal legge til rette for at helse- og omsorgstjenesten blir i stand til å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep.

Det følger videre av helsepersonelloven at helsepersonell i sitt arbeid skal være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenesten. Når det er grunn til å tro at barn vil bli eller blir mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen, eller annen alvorlig omsorgssvikt, skal helsepersonell av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten.

Pasient- og brukerrettighetsloven har unntak fra plikten til å informere foreldre når tungtveiende hensyn til barnet som pasient, taler mot å informere foreldrene. Skal barn i en behandlingssituasjon tørre å fortelle om alvorlige forhold, er tillit avgjørende. Da kan det noen ganger være nødvendig med en forsikring om at informasjon ikke automatisk blir videreformidlet til foreldrene.

Barnehage og skole

I rammeplanen for barnehagen er det stilt krav om at personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep.

Barn i skolen har rett til et trygt og godt skolemiljø fritt for mobbing, vold, diskriminering og andre krenkelser. Dette omfatter også vern mot seksuelle overgrep. Reglene framgår av opplæringsloven kapittel 9 A. Det er skolene som har ansvar for både å forbygge, avdekke og håndtere saker om vold, mobbing og andre krenkelser mot barn. I tillegg til håndheving av regelverk gjennomføres det en stor satsing på kompetansebygging blant de som arbeider i skolen.

Alle som arbeider i skoler og barnehager har dessuten plikt til å melde fra til barnevernet når det er grunn til å tro at et barn utsettes for omsorgssvikt eller mishandling. Reglene framgår av opplæringsloven og barnehageloven.

Barnevern

Barnekonvensjonen gjelder som norsk lov med forrang, jf. menneskerettsloven. Barnevernloven er i samsvar med barnekonvensjonen.

Barnevernlovens formål er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår. Barneverntjenesten skal gjennomgå mottatt bekymringsmelding om et barn og har plikt til å iverksette en undersøkelse dersom det er rimelig grunn til å tro at det er behov for tiltak etter barnevernloven.

Ved behov skal barneverntjenesten tilby familien frivillige hjelpetiltak dersom forholdene i hjemmet eller andre særlige forhold tilsier det. Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker kan pålegge hjelpetiltak i hjemmet uten foreldrenes samtykke. Dersom hjelpetiltak ikke er tilstrekkelig og det vil være til barnets beste, kan fylkesnemnda vedta at barnevernet skal overta omsorgen for barnet dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet. Barnet vil bli plassert i fosterhjem eller institusjon. Et barn som har vist alvorlige atferdsvansker kan uten eget samtykke eller samtykke fra den som har foreldreansvaret for barnet, bli plassert i en institusjon for en avgrenset periode. Barnet kan også midlertidig plasseres i institusjon uten samtykke ved fare for utnyttelse til menneskehandel.

I akuttsituasjoner kan barnevernadministrasjonens leder eller påtalemyndigheten uten samtykke fra foreldrene vedta å plassere barnet utenfor hjemmet dersom det er fare for at barnet blir vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet.

Se for øvrig svar på spørsmål 14 om ulike hjelpetilbud.

- b. om ditt land har vedtatt en nasjonal strategi og/eller en handlingsplan mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn. Angi i så fall de viktigste handlingsområdene og organet/organene som har ansvaret for gjennomføringen av det/dem.**

Norge har lagt frem flere planer som omfatter bekjempelse av seksuelle overgrep mot barn. Planene utvikles og følges opp i et tett samarbeid med Barne- og familiedepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Kunnskapsdepartementet med respektive direktorater.

En god barndom varer livet ut (2014–2017)

Tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut (2014–2017)* inneholdt 43 tiltak for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom. Hovedmålsettingen med planen var å forebygge og hindre at barn og ungdom utsettes for vold og seksuelle overgrep i eller utenfor hjemmet. Hovedinnsatsene i planen handlet om forebyggende arbeid og godt foreldreskap, det offentliges ansvar, barn og ungdoms egen deltakelse, tverrfaglig samarbeid og frivillig sektor, rett hjelp til rett tid, forskning og kompetanse.

Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)

Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021) gir en oversikt over dagens situasjon, over tiltak for å bekjempe vold og overgrep, og over hovedutfordringene knyttet til vold og overgrep. Planen ble lagt frem av regjeringen i oktober 2016 og vedtatt av Stortinget i april 2017. Det er 88 tiltak i planen, og Stortinget, i forbindelse med sin behandling av dokumentet, fattet 36 anmodningsvedtak som regjeringen følger opp.

Planen inneholder både kortsiktige og langsiktige tiltak og strategier for å møte utfordringene. Hovedmålet er å redusere forekomsten av vold i nære relasjoner, med særlig vekt på å bekjempe vold og overgrep som rammer barn og unge.

Planen har følgende overordnede mål:

- Ansvar for å forebygge og bekjempe vold og overgrep skal være fastsatt, tydelig og lederforankret på alle forvaltningsnivåer
- Forebygging av vold og overgrep skal prioriteres og styrkes
- Alle relevante sektorer skal synliggjøres som helsefremmende arenaer
- God og riktig kompetanse om vold og overgrep skal finnes i alle sektorer og tjenester
- Vold og overgrep skal oppdages tidlig, og voldsutsatte skal få individuelt tilpasset oppfølging og behandling
- Voldsutøvere og overgripere skal få hjelp for å forebygge nye overgrep
- Etterforskning av saker om vold og overgrep skal prioriteres, kapasiteten skal styrkes og kvaliteten skal økes
- Voldsutsatte skal gis bedre beskyttelse
- Arbeidet mot vold og overgrep skal samordnes på tvers av tjenester og sektorer
- Arbeidet mot vold og overgrep skal være kunnskapsbasert, og effekter av tiltak skal evalueres
- Kunnskap om og forståelse av vold og overgrep skal økes i befolkningen
- Brukermedvirkning og barns deltakelse skal ivaretas i utvikling av politikk og tjenester

Strategi mot internettrelaterte overgrep

Det skal som en del av oppfølgingen av *Opptappingsplan mot vold og overgrep* utarbeides en egen strategi mot internettrelaterte overgrep. Arbeidet er forankret i det interdepartementale samarbeidet mot vold og overgrep. Justis- og beredskapsdepartementet koordinerer arbeidet med strategien. Vi viser også til Norges svar til spørreskjemaet fra Lanzarote-komité om internettrelaterte overgrep av februar 2019.

Handlingsplan mot voldtekt

En handlingsplan mot voldtekt ble lagt frem i 2012 og gikk ut i 2014. Viktige innsatsområder var forebygging, bistand og helsehjelp til ofrene, kvalitet i straffesaksbehandlingen i politi- og rettsapparatet, samarbeid og samordning, samt kunnskap og kompetanse.

En ny handlingsplan mot voldtekt ble lagt fram i mars 2019. Handlingsplanen skal bidra til å sikre god forankring, helhetlig og samordnet innsats på et område hvor mange sektorer har sin del av ansvaret. Handlingsplanen retter seg både mot kvinner og menn over 14 år som er utsatt for voldtekt, og mot kvinner og menn over kriminell lavalder som har begått overgrep.

Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020) omfatter 28 tiltak, og viderefører og videreutvikler innsatsen mot disse formene for tvang og overgrep. Innsatsen i Norge har vært organisert gjennom egne handlingsplaner i 20 år.

- c. om ditt land har retningslinjer som skal sikre en barnevennlig gjennomføring av lovene, tiltakene og strategiene nevnt i bokstav a og b over. I så fall: spesifiser. Med hensyn til rettspleie: Angi om Europarådets retningslinjer om barnevennlig rettspleie ble brukt som inspirasjon ved utarbeidelsen av ditt lands retningslinjer.**

Norge har et lovverk som ivaretar barn på en god måte. I 2014 ble beskyttelsen av barns rettigheter ytterligere styrket, gjennom vedtak av en ny bestemmelse om barns rettigheter i Norges grunnlov. Der er det nå slått fast at barn har krav på respekt for sitt menneskeverd, at barn har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og at deres mening skal tillegges vekt i samsvar med alder og utvikling. Det følger videre av den nye bestemmelsen i Grunnloven at barn har rett til vern om sin personlige integritet, og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn som skal legges til grunn i alle handlinger og avgjørelser som berører barn.

Spørsmål 4: Barns deltakelse

- a. **Angi hvilke skritt som er tatt for å oppmuntre barn til å delta, alt etter barnets alder, i utviklingen og gjennomføringen av statlig politikk, programmer eller andre tiltak i kampen mot seksuell utnytting og seksuelt misbruk av barn (artikkel 9 nr. 1).**

Under utarbeidelsen av *Opptrappingsplanen mot vold og overgrep (2017-2021)* ba departementet Barneombudet om bistand for å få frem barns egne stemmer i planen. En ekspertgruppe med barn som hadde opplevd vold i familien ble opprettet og bidro med synspunkter og erfaringer.

Regjeringen legger til rette for dialog med barn og ungdom. Vold og seksuelle overgrep er blant temaene som tas opp på regjeringens faste dialogmøter med barne- og ungdomsorganisasjonene.

Handlingsplanen mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020) har tiltak som er utviklet med brukerne i fokus. Blant annet har opplevelser til utsatte unge vært belyst gjennom forskningsprosjekter og møter med politikere. Dette har vært viktige kilder i utviklingen av tiltak. Gjennom finansiering av frivillige organisasjoner er unge både målgruppe og deltakere av ulike typer prosjekter for forebygging av disse formene for vold og overgrep. Gjennom den tidligere handlingsplanen på dette feltet (for perioden 2013-2016) ble det arrangert nordiske ungdomskonferanser, noe som bidro til at unges innspill om temaene og politikkutviklingen ble samlet inn og formidlet til de relevante regjeringspolitikkerne.

- b. **Angi særlig om, og i så fall hvordan, synspunktene, behovene og bekymringene til barn som er ofre for seksuell utnytting eller seksuelt misbruk, har blitt tatt hensyn til ved fastsettelsen av tiltak av lovgivningsmessig eller annen art for å bistå ofrene (artikkel 14 nr. 1).**

Barnevern

For at barnevernet skal gi god og riktig hjelp, må de høre på dem de skal hjelpe. Barnevernloven ble endret 1. juli 2018 for øke barn og foreldres rettssikkerhet. Barns rett til medvirkning ble styrket. Det fremgår nå tydelig at barn har en selvstendig rett til å medvirke og at dette gjelder i alle forhold som gjelder barnet. Medvirkning innebærer blant annet at barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og ha rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Det ble også lovfestet at det skal fremgå av barnevernstjenesten og fylkesnemndas vedtak hva som er barnets synspunkt, hvilken vekt de har tillagt barnets mening og hvordan barnets beste er vurdert.

Ungdomspanel

Regjeringen har i sin politisk plattform varslet at det skal settes ned ungdomspanel som skal gi råd til regjeringen i aktuelle saker som for eksempel integrering, psykisk helse, frafall i videregående skole, med mer.

Spørsmål 5: Spesialiserte organer/mekanismer

- a. **Angi hvilken (hvilke) uavhengig(e) institusjon(er) (nasjonale eller lokale) som har ansvar for å fremme og verne om barnets rettigheter. Angi dets/deres ansvarsområder, og angi hvordan de sikres ressurser (artikkel 10 nr. 2 bokstav a).**

Barneombudet ble etablert 6. mars 1981. Ombudet har en faglig og politisk uavhengig stilling, som er regulert i lov om barneombud. Ombudet har til oppgave å fremme barns interesser overfor det offentlige og private, og skal følge med i utviklingen av barns oppvekstkår.

Ombudet skal særlig:

- ivareta barns interesser i forbindelse med planlegging og utredning på alle felt
- følge med på at lovgivningen om vern av barns interesser blir fulgt, og om norsk rett og forvaltningspraksis er i samsvar med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barnets rettigheter
- foreslå tiltak som kan styrke barns rettssikkerhet
- fremme forslag til tiltak som kan løse eller forebygge konflikter mellom barn og samfunn
- følge med på at det gis tilstrekkelig informasjon til det offentlige og private om barns rettigheter, og om det blir satt i verk nødvendige tiltak.

Barneombudet har 20 ansatte og har i 2019 et budsjett på om lag 22 mill. kroner (ca. 2,2 mill. euros).

- b. **Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for å opprette eller oppnevne mekanismer for datainnsamling eller kontaktpunkter, på nasjonalt eller lokalt plan og i samarbeid med sivilsamfunnet, for det formål å observere og evaluere utviklingen med hensyn til seksuell utnytting og seksuelt misbruk av barn, med behørig respekt for kravene til personvern (artikkel 10 nr. 2 bokstav b)?**

I 2013/2014 gjennomførte Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) en nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv³. Undersøkelsen ble gjennomført som en telefonintervjustudie med kvinner og menn i alderen 18 til 75 år. I undersøkelsen ble deltakerne spurt om utsatthet for både fysisk vold og seksuelle overgrep i barndom og i voksen alder. Det legges opp til at denne studien følges opp jevnlig, neste gang rundt 2020.

I 2007 og 2015 gjennomførte velferdsforskningsinstituttet NOVA undersøkelser om omfanget av vold og overgrep mot barn og unge⁴. Deltakerne var elever på 3. trinn i videregående skole, dvs. ungdom i 18–19-årsalderen. Aldersgruppen ble blant annet valgt fordi yngre deltakere utløste den gangen krav om samtykke fra foreldre for at ungdommen

3 Thoresen, S., & Hjemdal, O. K. (Red.) (2014). Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

4 Mossige S. og Stefansen K. (2016) Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015. Oslo NOVA Rapport 5/16

kunne delta. Det er grunn til å anta at foresatte som utsetter egne barn for vold, sjeldnere vil samtykke til deltakelse.

Det har vært en særlig utfordring å få kunnskap om barns voldserfaringer. En forskrift om barn mellom 12 og 16 år sin rett til selv å samtykke til deltakelse i medisinsk og helsefaglig forskning har derfor blitt utarbeidet. Den gir ungdom ned til 12 år rett til å selv samtykke til å delta i forskning om sensitive temaer som vold og overgrep. Den nye forskriften vil gi NKVTS mulighet til å kartlegge forekomsten av vold, seksuelle overgrep, psykisk vold og omsorgssvikt mot ungdom mellom 12 og 16 år. Dette vil bli den første landsomfattende undersøkelsen om vold og overgrep der ungdom selv skal svare om sine erfaringer, uten foreldrenes samtykke. Resultatene blir offentliggjort i løpet av 2019.

En studie fra 2015 viser større forekomst av vold og seksuelle overgrep i den samiske befolkningen enn hos den øvrige befolkningen i samme geografiske område. Nesten halvparten av de samiske kvinnene rapporterer om emosjonell, fysisk eller seksuell vold i barndommen⁵. De siste årene har det vært avdekket et stort antall overgrepssaker i Tysfjord, en kommune med ca. 2000 innbyggere. Overgrepene har i stort flertall vært begått mot lulesamiske barn. Politiet har opprettet 161 straffesaker der 82 personer har status som fornærmet. Fornærmedes alder strekker seg fra 4 til 75 år. Mange av sakene ligger langt tilbake i tid og er foreldet, men det er tatt ut tiltale i flere saker.

- c. Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for å organisere innhenting og lagring av data om identitet og genetisk profil (DNA) for personer som er domfelt for handlinger fastsatt som straffbare etter konvensjonen? Hvilken nasjonal myndighet har ansvar for innsamling og lagring av slike data (artikkel 37 nr. 1)?**

Det føres et DNA-register over personer som er dømt for handlinger som kan medføre fengselsstraff. Alle personer som dømmes for seksuallovbrudd skal registreres. Det er politiet ved Kripos som er ansvarlig for registeret. Registeret er regulert i politiregisterloven med tilhørende forskrift, og nærmere retningslinjer for registrering er gitt av Riksadvokaten.

Spørsmål 6: Nasjonal eller lokal samordning, samarbeid og partnerskap

- a. Beskriv hvordan samordning på nasjonalt eller lokalt plan sikres mellom de etater som har ansvar for å beskytte mot, og å forebygge og bekjempe seksuell utnytting og seksuelt misbruk av barn. Opplys særlig om eksisterende eller planlagt samordning mellom utdanningssektoren, helse- og sosialsektoren, og rettsvesenet og politiet (artikkel 10 nr. 1).**

Plikten til samarbeid og samordning fremgår av flere lovverk. Spesialisthelsetjenesteloven og helse- og omsorgstjenesteloven fastsetter for eksempel en plikt til å inngå samarbeidsavtale. Målsettingen er å bidra til at pasienter og brukere mottar et helhetlig tilbud om helse- og omsorgstjenester. Kommunenes ansvar for samarbeid mellom

⁵ Eriksen, A.M., Hansen, K.L., Javo, C. og Schei, B. (2015). Emotional, physical and sexual violence among Sami and non-Sami populations in Norway: The SAMINOR 2 questionnaire study. *Scandinavian Journal of Public Health* 43(6), 588–596.

tjenester og/eller samordning av tjenester følger også av barnevernloven, krisesenterloven og folkehelseloven.

Statlig koordinering og styring

Arbeidet mot vold og overgrep omtales i tildelingsbrev til relevante direktorater, tildelingsbrev til Fylkesmannen og til ulike relevante kompetansesentre.

Tildelingsbrevet til direktoratene for 2019 omfatter en tilnærmet likelydende føring om at direktoratene skal delta i, og bidra til samarbeidet på direktoratsnivå om oppfølging av Opptrappingsplan mot vold og overgrep. Føringsen er tatt inn i tildelingsbrevet for Utdanningsdirektoratet, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Kompetanse Norge, Utlendingsdirektoratet, Politidirektoratet, Helsedirektoratet og Barne- og ungdomsdirektoratet.

I tildelingsbrevet for Fylkesmannen for 2019 fremgår det blant annet at embetene skal bidra til at kommunene styrker innsatsen mot vold og overgrep mot barn. Embetene skal bidra til å gjøre opptrappingsplanen og nye lovbestemmelser i helselovgivningen som berører arbeidet kjent i kommunene. Videre skal de være pådrivere for at kommunene utarbeider kommunale eller interkommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner.

Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging

Det er etablert fem regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS). RVTS-ene har ansvar for undervisning, veiledning, informasjon og nettverksarbeid blant annet om vold og overgrep, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Sentrene spiller en viktig rolle i å samle fagmiljøer, og å initiere og fremme nettverkssamarbeid mellom alle relevante aktører i regionen. Sentrene skal ikke behandle enkeltmennesker, men bistå ulike instanser med kompetanse, enten det er asylmottak, barne- og familievern, helsesektoren, politi eller frivillig sektor.

Konsultasjonsteam

En rekke tverrfaglige konsultasjonsteam er etablert for å gi råd og veiledning til tjenestene i saker der det er mistanke om, eller avdekket vold eller seksuelle overgrep mot barn. Konsultasjonsteamene er et tilbud hvor fagpersoner (for eksempel ansatte i skole, pedagogiskpsykologisk tjeneste, barnehager, psykisk helse og rusteam, psykisk helsevern, familievern, helsestasjon, asylmottak, minoritetsrådgivere, mv.) kan henvende seg, ofte i anonymisert form, når de er bekymret for at et barn utsettes for vold eller overgrep. Konsultasjonsteamet består av en tverrfaglig og tverretatlig gruppe fagpersoner med kompetanse på slike spørsmål. Konsultasjonsteam evalueres i 2018-19.

Kompetanseteam og koordineringsenhet

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll gir råd og veiledning i mange saker hvor barn, som oftest i rammen av ekteskap/ barneekteskap, blir utsatt for voldtekt. Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) er et av tiltakene i myndighetenes arbeid mot menneskehandel. KOM skal bistå statlige virksomheter, det kommunale og regionale hjelpeapparatet, og organisasjoner som yter bistand og beskyttelse til ofre for menneskehandel med metoder for identifisering og mobilisering av adekvat bistand og beskyttelse til ofrene. KOM skal videre være et virkemiddel for bedre samordning mellom myndigheter og organisasjoner og bidra med tverrfaglig informasjonsutveksling og kompetanseheving innen feltet menneskehandel.

Nasjonale retningslinjer for samarbeidet mellom politi og barnevern ved mistanke om vold og seksuelle overgrep i nære relasjoner

Politiet og barneverntjenesten har ansvar for ulike oppgaver når det er bekymring for at et barn blir utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Ved å samarbeide kan man både oppnå bedre beskyttelse av barnet, styrke barnets og familiens rettsvern, og sørge for at begge etatenes ansvarsområder blir ivaretatt. Politidirektoratet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet jobber med å utarbeide retningslinjene som skal gi ansatte i politiet og de kommunale barneverntjenestene et verktøy som senker terskelen for kontakt og bedrer samarbeidet. I tillegg til generelle avklaringer av ansvarsforhold, taushetsplikt, anmeldelser etc., inneholder retningslinjene føringer på at samarbeid mellom etatene må etableres på forhånd, at det utarbeides samarbeidsavtaler, og det avholdes samhandlingsmøter lokalt, med et fast etablert kontaktpunkt i politiet. Det legges vekt på at barnehusene også får en sentral rolle, i tillegg til at konsultasjonsteam og andre fagmiljø inkluderes i samarbeidet.

b. Oppmuntres det til samarbeid med sikte på bedre å kunne forebygge og bekjempe seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn mellom kompetente statlige myndigheter, sivilsamfunnet og privat sektor (artikkel 10 nr. 3)? I så fall: Angi hvordan.

15

Flere statlige tilskuddsordninger støtter frivillig sektors arbeid for å forebygge vold og overgrep (se omtale under 11c).

Det finnes samarbeid mellom offentlige og frivillige aktører, særlig om undervisning i barnehager og skoler om seksuelle overgrep. Dette gjelder for eksempel sentrene mot incest og seksuelle overgrep (se omtale under 11c) og andre frivillige aktører som inviteres av barnehager eller skoler til å snakke om voldsforebyggende temaer med barn og ungdom.

c. Fremmer man partnerskap eller andre samarbeidsformer mellom kompetente myndigheter, særlig med hensyn til mottakere av intervensjonsprogrammer og intervensjonstiltak for personer som er under strafforfølgning eller dømt for handling fastsatt som straffbar etter Lanzarote-konvensjonen (artikkel 15 nr. 2 og artikkel 16)?

Det finnes et generelt samarbeid mellom kriminalomsorgen og helsesektoren, og det tas særlig hensyn til mottakere av intervensjonsprogrammer og tiltak for personer dømt for noen av de lovbruddene som er etablert i samsvar med Lanzarote-konvensjonen. Programmene er basert på frivillighet og har tidligere blitt tilbudt til innsatte som har en høy risiko for gjentakelse.

Det ble i 2015 igangsatt et prosjekt for kartlegging og behandling av personer som er dømt for overgrep/seksuallovbrudd, i samarbeid mellom helsesektoren-/myndighetene og kriminalomsorgen. Prosjektet har som mål å forebygge nye overgrep og bidra til færre tilbakefall gjennom å utvikle et nytt, helhetlig og sammenhengende behandlingstilbud til personer dømt for seksuallovbrudd. I tillegg skal prosjektet bidra til økt kunnskap om seksuallovbruddsdømte gjennom systematisk kartlegging av kjente statistiske risikofaktorer, samt formidle erfaringer med den valgte behandlingstilnærmingen til relevante aktører og samarbeidspartnere (blant annet helsesektoren og kriminalomsorgen). Kunnskapen fra prosjektet vil være viktig for å videreutvikle behandlingstilbudet til personer som har begått seksuelle overgrep. Det er foreslått å bygge ut prosjektet til et landsdekkende behandlingstilbud og det er bevilget midler til dette i 2019.

Spørsmål 7: Internasjonalt samarbeid

Har ditt land integrert forebygging og bekjempelse av seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn i programmer for utviklingsbistand rettet mot tredjestater (artikkel 38 nr. 4)? Gi eksempler.

Norad, direktoratet for utviklingssamarbeid, som er underlagt Utenriksdepartementet, har krav om etiske retningslinjer for sivilt samfunnsorganisasjoner som mottar tilskudd. Mottakere skal følge en veileder som stiller krav til organisasjonenes retningslinjer på dette området. Retningslinjene skal bl.a. ha bestemmelser «som er strenge når det gjelder seksuelle overgrep, seksuell utnyttelse og trakassering. Ofte vil det dreie seg om å gi materielle goder eller andre privilegier i bytte mot seksuelle tjenester. Seksuelle handlinger med barn (personer under 18 år) skal ikke forekomme, uansett lokal myndighetsalder og/eller lokal alder for gyldig samtykke. Uvitenhet eller feiloppfatning om barnets alder skal ikke frita for ansvar. Det samme gjelder spredning eller bruk av materiell som utnytter barn. Tilskuddsmottaker bør vurdere å innhente vandel-/politiattest fra medarbeidere som er i direkte kontakt med barn i forbindelse med arbeidet».

Norge støtter via Norad bl.a. Redd Barna, som har integrert forebygging og bekjempelse av seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn i sine programmer. Dette er ikke egne programmer, men det er en integrert del av blant annet utdanningsarbeidet. Dette er også del av organisasjonenes videre barnerettighetsarbeid. Plan Norge, som også mottar norsk støtte, har et tilsvarende arbeid.

95 - M. K. M.

Forebygging av seksuell utnytting og seksuelt misbruk

Spørsmål 8: Opplæring, bevisstgjøring og undervisning

a. Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for å:

- sikre at barn, gjennom grunnskoleutdanning og videregående opplæring får alderstilpasset informasjon om risikoen for seksuell utnytting og seksuelt misbruk, og om hvordan de kan beskytte seg selv (artikkel 6, Forklarende rapport, nr. 59–62)? Angi også om det i denne forbindelse blir gitt informasjon om risikoen ved ny informasjons- og kommunikasjonsteknologi (artikkel 6, Forklarende rapport, nr. 63).

Grunnskolens nåværende læreplaner omfatter kompetansemål tilknyttet seksualitet og grensesetting, respekt, hvordan seksualitet blir fremstilt i ulike medier, kjønnsroller i skildringer av seksualitet og forskjellen på ønsket seksuell kontakt og seksuelle overgrep. Læreplanene omfatter også kompetansemål tilknyttet grunnleggende nettvett i digital samhandling, kunnskap om personvern i digitale medier og konsekvenser av å offentliggjøre noe på internett. Utdanningsdirektoratet er i gang med en omfattende fagfornyelse for grunnopplæringen, den skal være ferdig i 2020, og her vil det tverrgående temaet Folkehelse og livsmestring omfatte tilsvarende emner.

[JEG VET](#) er en læringsressurs for voldsforebygging og livsmestring i barnehage og skole som ble lansert i 2018. JEG VET gir enkelt og tydelig informasjon om hvordan lærere kan gi opplæring om vold og seksuelle overgrep mot barn, fra 1. trinn til videregående skole. JEG VET skal gi kunnskap om ulike former for vold, mobbing, seksuelle overgrep, om hvordan vold og overgrep skader, og om hvem man kan snakke med. JEG VET skal oversettes til de samiske språkene, og det er lagt vekt på at ressursen oppleves som relevant i de samiske områder. Det er, under utvikling av ressursen, blitt lagt vekt til de særskilte utfordringer barn med nedsatt funksjonsevne, og barn med innvandrerbakgrunn møter når det gjelder vold og overgrep.

- øke bevisstheten om barns beskyttelse og rettigheter blant personer som jevnlig er i kontakt med barn i forbindelse med utdanning, i helse- og sosialsektoren, i rettsvesenet og politiet, og i forbindelse med aktiviteter knyttet til sport, kultur og fritid (artikkel 5 nr. 1)?

Idrett

Norge har implementert Europarådets kampanje *Start to Talk* mot seksuelle overgrep mot barn i idretten. Videoklippet ble oversatt til norsk og lansert i sosiale media. Norges idrettsforbund har utviklet sin egen [nettside](#) om kampanjen, med informasjon og retningslinjer mot seksuell trakassering og overgrep.

Helse- og omsorgstjenester

Vi viser til omtalen av lovgivningen på helsesiden under spørsmål 3a og av de regionale ressurscentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) under 6a. RVTSene har fått særskilte midler for å øke helsepersonells kompetanse om vold mot barn. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) har i 2018 utarbeidet en veileder for helsetjenestens arbeid med vold og overgrep, for å bidra til å øke tjenestenes kompetanse.

Barnehage og skole

Barnehageloven § 22 omhandler opplysningsplikten til barnevernet for de som er ansatt i barnehagen. Den nye rammeplanen for barnehagen er en forskrift til loven og trådte i kraft 1. august 2017, den er tydeligere enn tidligere på at personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages.

Opplæringsloven § 15-3 omhandler opplysningsplikten til barnevernet for de som er ansatt i skolen.

Trossamfunn

I forbindelse med en varslet gjennomgang av hele tros- og livssynspolitikken i Norge, sendte Kulturdepartementet forslag til ny trossamfunnslov på høring høsten 2017. Et lovforslag planlegges sendt til Stortinget i løpet av våren 2019. I høringsnotatet fra 2017 er barns selvstendige rett til medvirkning i saker som gjelder deres tro og livssyn fremhevet, jf. barnekonvensjonen artikkel 12 om retten til å si sin mening, artikkel 14 om tanke-, samvittighets-, og religionsfrihet, og Grunnloven § 104⁶ om barns rett til medbestemmelse, integritet og hensynet til barnets beste.

I høringsnotatet ble det også foreslått klarere krav til tros- og livssynssamfunn som mottar tilskudd fra staten, herunder at krenkelser av barns rettigheter kan gi grunnlag for at samfunn nektes tilskudd.

Kulturdepartementet foreslo dessuten at det skal føres kontroll og tilsyn med at tros- og livssynssamfunnene handler i samsvar med sine plikter.

Barne- og familiedepartementet gir tilskudd til kurstilbudet "Å være religiøs leder i det norske samfunnet" ved det teologiske fakultetet ved Universitetet i Oslo. Kurset er rettet mot religiøse ledere med utenlandsk bakgrunn i Norge og handler blant annet om lovgivning og menneskerettigheter, herunder trossamfunnets plikter overfor storsamfunnet. Barns rettigheter er en viktig del av dette.

Media

Den norske regjeringen og sentrale aktører fra Medietilsynet, frivillig sektor, og internettleverandører har i økende grad prioritert informasjonstiltak relatert til risiko ved bruk av internett, inkludert egenproduserte innhold og deling av seksuelt innhold. En rekke aktører og ressurser er tilgjengelige for å håndtere dagens utfordringer for barn og unge, for eksempel ung.no (se omtale under 8b) og politiets nettpatrulje (se omtale under 12b).

Medietilsynet mottar midler fra EUs sitt finansieringsinstrument Connecting Europe Facility (CEF) for å koordinere Medietilsynet *Trygg bruk* i Norge. Et viktig mål er å hjelpe barn og unge til å få en tryggere og bedre digital hverdag samt å fremme kritisk medieforståelse. Trygg bruk koordinerer tiltak og samarbeid om barn og media på nasjonalt nivå, samarbeider med departementer, frivillige organisasjoner, bedrifter og bransjeorganisasjoner. *Trygg bruk* inviterer disse til å delta i deres nettverksaktiviteter, blant annet flere møter hvert år og arrangementer i forbindelse med Safer Internet Day.

- **sikre at de personer som er nevnt i svaret på punktet over, har tilstrekkelig kunnskap om seksuell utnytting og seksuelt misbruk av barn, om hvordan dette kan oppdages, og om muligheten for å rapportere mistanke om at et barn er offer for slike handlinger (artikkel 5 nr. 2)?**

Opplæringsverktøyet [“SNAKKE”](#) ble lansert i april 2018. SNAKKE er en digital opplæringsplattform som skal gjøre voksne tryggere når de skal snakke med barn de er bekymret for. Kjerneinnholdet i SNAKKE er et simuleringsspill som gir praktisk øving og samtalehjelp til å snakke med barn og unge om vanskelige temaer. Plattformen inneholder også filmer av barn i samtale med en voksen, til læring og inspirasjon, og artikler for å lære mer om temaet. SNAKKE kan brukes av alle voksne som møter barn i sin arbeidshverdag. Det er igangsatt en pilotering av SNAKKE i flere barnehager over hele landet.

Rammeplanene for lærerutdanningene, inkludert barnehagelærere, ble endret fra 1. august 2016 slik at det er presisert at kandidatene skal ha kunnskap om mobbing, vold og seksuelle overgrep og kunne sette i gang nødvendige tiltak raskt. Dette er også presisert i rammeplanene for de nye femårige grunnskolelærerutdanningene som ble implementert fra og med opptaket høsten 2017.

6. september 2017 ble det fastsatt forskrift om felles rammeplan for de 19 utdanninger innenfor helse- og sosialfag. I forskriften § 2 *Felles læringsutbytte* står det at kandidatene skal ha kunnskap om sosiale og helsemessige problemer, inkludert omsorgssvikt, vold, overgrep, rus og sosioøkonomiske problemer, og kunne identifisere og følge opp mennesker med slike utfordringer. Kandidatene skal også kunne sette inn nødvendige tiltak og/eller behandling, eller henvise videre ved behov.

Kunnskapsdepartementet tok i 2017 initiativ til samvirke på området vold og overgrep mellom de grunnutdanningene i høyere utdanning som gjelder helsefag, sosialfag, politi, lærer og spesialpedagog. Studentene skal få bedre innsikt i eget og andre yrkers ansvarsområder og roller slik at de blir bedre rustet til tverrfaglig samarbeid. Arbeidet videreføres av Universitetet i Sørøst-Norge. Det er etablert en nettside med ressurser som alle høyere utdanningsinstitusjoner kan ta i bruk.

- b. Hva slags politikk eller strategier har blitt gjennomført for å fremme eller gjennomføre bevisstgjøringskampanjer rettet mot allmennheten med fokus spesielt rettet mot risikoen for, og realiteten av, seksuell utnytting og seksuelt misbruk av barn? Beskriv materialet som brukes til kampanjen/programmet, og spredningen av det. Gi om mulig en vurdering av virkningen av kampanjen/programmet. Redegjør nærmere for eventuelle planer om å lansere en (ny) kampanje eller et (nytt) program (artikkel 8 nr. 1).**

Ung.no er Norges offentlige informasjonskanal for ungdom. Nettstedet hadde i 2018 mer enn 34 millioner sidevisninger og om lag 17 millioner besøkende. Dette er enestående i et land med 5,3 millioner innbyggere. Målgruppen er unge mellom 13 og 20 år og informasjonen på portalen er fordelt på over 80 ulike temaer, fra adopsjon og førerkort, til kriminalitet, helse og samliv. Nettstedet inneholder også informasjon om helse, vold, seksuelle overgrep mv. I flere år har ung.no gjennomført kampanjekonseptet #Ikkegreit om overgrep og krenkelser blant unge. Temaet for kampanjen i 2018 var deling av nakenbilder.

Politiets kampanje "Kjernekar" formidler fakta om festrelaterte voldtekter og pekere til viktige adresser for den som har vært utsatt for voldtekt. Kampanjen tar i bruk animasjonsfilm, plakater, kinoreklame og klistermerker for taxinæringen. Kampanjen har pågått i perioder der ungdommer feirer at de er ferdig med videregående skole, i musikkfestivalsesongen og ved studiestart.

Kripos gjennomførte i august/september 2016 kampanjen *Ikke alle hemmeligheter skal holdes* på sosiale medier, for å be barn om å fortelle om seksuelle overgrep de eller vennene deres utsettes for. Målet var at overgrep skal stanses og at barn som er utsatt skal få hjelp så fort som mulig. Kripos ønsket særlig å nå barn mellom 10 og 14 år, men også voksne i barns omgivelser. Kampanjen nådde ut til nærmere 300 000 gutter og jenter under 17 år, og flere barn tok kontakt med politiet under og etter kampanjen.

Se for øvrig omtale av politiets kampanje «Delbart?» under spørsmål 11a.

- c. Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for å forebygge eller forby spredning av materiale som reklamerer for handlinger fastsatt som straffbare etter konvensjonen? Redegjør eventuelt nærmere (artikkel 8 nr. 2, Forklarende rapport, nr. 66).**

Straffeloven § 311 kriminaliserer ulike former for spredning av materiale som fremstiller seksuelle overgrep mot barn. Det er straffbart å utgi, selge, overlate til en annen, gjøre tilgjengelig eller på annen måte søke å utbre fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn. Det er også straffbart å holde offentlig foredrag eller istandbringe forestilling eller utstilling av fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn. Medvirkning til eller forsøk på overtredelse av straffeloven § 311 er også straffbart.

Oversettelse av straffeloven er tilgjengelig [her](#).

Spørsmål 9: Ansettelse og screening

- a. **Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for å sikre at vilkårene for å utøve yrker som innebærer jevnlig kontakt med barn, gjør det mulig å sikre at søkere til slike stillinger ikke er domfelt for seksuell utnyttning eller seksuelt misbruk av barn (artikkel 5 nr. 3)? Angi hvilke yrker disse tiltakene gjelder. Angi også hvor lenge ditt land lagrer opplysninger om personer som er dømt for slike lovbrudd, i strafferegisteret.**

Politiattest

Det er på mange områder innført hjemler til å innhente politiattest fra personer som skal ha ansvar for eller utføre oppgaver overfor mindreårige.

Formålet med å innhente politiattest er å forhindre at personer som er siktet, tiltalt, har vedtatt forelegg, eller er dømt for overgrep mot mindreårige, får stillinger, verv eller lignende eller kommer i posisjoner der de kan begå nye overgrep. For disse gruppene kreves det fremlagt barneomsorgsattest.

På en barneomsorgsattest vil det anmerkes hvorvidt en person er siktet, tiltalt, har vedtatt forelegg eller er dømt for overtredelse av nærmere angitte straffebud, som særlig omfatter seksuallovbrudd, grov narkotikakriminalitet og grove rans- og voldslovbrudd. De fleste seksuallovbrudd samt drap anmerkes uten tidsbegrensning, mens øvrige lovbrudd anmerkes med tidsbegrensning. Opplysninger om ilagte reaksjoner lagres hos politiet inntil 5 år etter at personen er død.

Det kan kun innhentes politiattest dersom det foreligger hjemmel i lov eller i forskrift gitt i medhold av lov. Det er bl.a. innført krav om politiattest for personer som skal ansettes fast eller midlertidig i barnehager, grunnskolen, skolefritidsordningen, leksehjelpordninger, musikk- og kulturskolen, videregående skole eller ansatt i et skolelignende aktivitetstilbud. Det er tilsvarende regler for dem som skal ansettes fast eller midlertidig i friskoler. Det er innført krav om politiattest for personer som skal yte helsetjenester til mindreårige, samt personer som skal utføre oppgaver for barneverntjenesten, i incestsentre mv. Det kan også innhentes politiattest for personer som skal utføre oppgaver overfor mindreårige i offentlige og private kulturinstitusjoner, i frivillige organisasjoner, ved fritidsklubber eller i barne- og ungdomsleir og Den norske kirke. Videre kan det innhentes politiattest for personer som driver organisert treningsvirksomhet for barn i samarbeid med det offentlige.

Det er i barnehager og skoler et absolutt ansettelsesforbud for personer som er dømt for seksuelle overgrep mot mindreårige. I videregående skole skal det skje en individuell vurdering av hvilke konsekvenser det skal få for en ansettelse dersom den som tilbys en stilling, har dom for seksuelt overgrep mot mindreårig anmerket på sin politiattest. Vinteren 2018-2019 har Kunnskapsdepartementet hatt på offentlig høring et forslag om lovendring slik at det også for videregående skole kan bli ansettelsesforbud for personer som har anmerkning på sin politiattest om dom for seksuelt overgrep mot mindreårig. Regjeringen sendte i april 2019 forslaget til lovendring til Stortinget, som etter planen skal behandle forslaget i juni 2019.

Den som har vedtatt forelegg eller er dømt for brudd på straffelovens regler om seksuallovbrudd er utelukket fra å yte helse- og omsorgstjenester til barn. Bestemmelse omfatter alle typer helsepersonell, som er godkjent (autorisert) etter helsepersonelloven, inkludert medhjelpere. Regjeringen vurderer for tiden om det er behov for ytterligere hjemler til å kreve politiattest for personer som har kontakt med mindreårige.

Kulturdepartementet har i forslag til ny trossamfunnslov (se omtale under 8a) inntatt en bestemmelse om adgang til å innhente politiattest ved engasjering av personer som (lønnet eller ulønnet) skal utføre oppgaver overfor barn i et tros- eller livssynssamfunn. Formålet med hjemmelen er å forebygge overgrep eller annen skadelig innflytelse på mindreårige, og å bidra til at foreldrene kan ha tillit til at barna overlates til skikkelige personer.

b. Får screeningen av kandidater anvendelse for frivillige aktiviteter (Forklarende rapport, nr. 57)?

Ja, det er innført hjemmel til å innhente politiattest for personer som utfører oppgaver innenfor frivillig sektor i Norge. Det er bl.a. innført hjemmel for personer som skal utføre oppgaver overfor mindreårige i frivillige organisasjoner, i kulturinstitusjoner og i Den norske kirke. Det er også innført hjemmel til å kreve politiattest for personer som driver organisert treningsvirksomhet for mindreårige i samarbeid med det offentlige. Hjemmelen til å innhente politiattest gjelder også for personer som skal utføre oppgaver uten betaling.

23

Spørsmål 10: Forebyggende intervensjonsprogrammer eller intervensjonstiltak

a. Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for å sikre at personer som frykter at de kan komme til å begå en handling fastsatt som straffbar etter konvensjonen, har tilgang til effektive intervensjonsprogrammer eller -tiltak som er utformet med sikte på å vurdere og hindre risiko for straffbar handling? Angi eventuelt på hvilke vilkår (artikkel 7, Forklarende rapport, nr. 64).

Helsedirektoratet er i 2018 gitt i oppdrag å utrede faglige, juridiske og organisatoriske spørsmål knyttet til etablering av et lavterskeltilbud/hjelpetelefon for pedofile/mennesker med skadelig seksuell atferd og/eller bekymring for egen seksualitet. Utredningen skal skje i samarbeid med Redd Barna og andre relevante aktører.

b. Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for å sikre at personer som er under strafforfølgning eller domfelt for en handling fastsatt som straffbar etter konvensjonen, kan ha tilgang til effektive intervensjonsprogrammer eller intervensjonstiltak? Angi eventuelt på hvilke vilkår (artikkel 15–17). Angi særlig:

- **hvem som har tilgang til disse programmene og tiltakene (domfelte, personer som er under strafforfølgning, vaneforbrytere, unge lovbrøyttere, personer som ikke har begått noe lovbrudd ennå?).**
- **hvordan man bestemmer hvilket program eller hvilke tiltak som er egnet for hver enkelt.**
- **om det finnes programmer beregnet spesielt på unge lovbrøyttere.**
- **om man har rett til å avslå forslaget om program/tiltak**

Se omtale av prosjekt for kartlegging og behandling av personer som er dømt for overgrep/ seksuallovbrudd under spørsmål 6c.

To egne ungdomsenheter for varetekt/soning er etablert for personer under 18 år – en i vest (Bjergvin) og en på Eidsvoll. Hver enhet har 4 plasser. Begge steder er det ansatt helsepersonell (psykolog) som jobber i tverrfaglige team, sammen med bl.a. pedagogisk personell. Teamet skal bistå kriminalomsorgen med å ivareta ungdommenes behov for hjelp fra spesialisthelsetjenesten. Ved behov for helsehjelp utover det teamet/psykologen kan bidra med, skal ordinær spesialisthelsetjeneste kobles inn.

Helse Vest RHF⁷ har fått i oppdrag å lede arbeidet med å styrke kompetansen og etablere behandlingstilbud i alle helseregioner for barn og unge med problematisk eller skadelig seksuell atferd uavhengig av hvor i landet de bor. Helse Vest RHF skal samarbeide med de øvrige RHF'ene om oppdraget. Oppdraget må ses i sammenheng med oppdrag til de regionale helseforetakene for 2017 om å opprette et nasjonalt klinisk nettverk for å bygge opp kunnskapsbasert utrednings- og behandlingskompetanse i spesialisthelsetjenesten for barn og unge som har utøvet problematisk eller skadelig seksuell atferd. Nettverket er etablert og ledes av Betanien sykehus på vegne av Helse Vest RHF.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) viderefører i 2019 tiltak for å styrke arbeidet rettet mot overgrepere, bl.a. i samarbeid med de regionale ressursentrene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS), det nasjonale kliniske nettverket for behandling av barn og unge med skadelig seksuell adferd / Helse Vest RHF og Redd Barna.

Se også omtale under 6c.

Spørsmål 11: Deltakelse fra privat sektor, mediene og sivilsamfunnet

Hvilke skritt er tatt for å oppmuntre:

- a. **privat sektor (særlig innen informasjons- og kommunikasjonsteknologi, turisme og reiseliv, bank og finans) til å delta i utformingen og gjennomføringen av politikk, programmer eller andre tiltak for å forebygge seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn? Angi hvilke private sektorer dette gjelder, og forklar hvordan deltakelsen finner sted. Opplys også om etiske retningslinjer og bedriftschartre som skal beskytte barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk (artikkel 9 nr. 2, Forklarende rapport, nr. 68–73).**

Politiet har et godt samarbeid med internettleverandørene i Norge hvor man de siste 15 årene har hatt et system som blokkerer overgrepsmateriale. Politiet oppgir adressene som inneholder slikt materiale, beslaglegger og sikrer materialet som bevis. Internettleverandørene omdirigerer trafikk fra disse adressene til en ISP-operatør der en "stoppside" vises. For brukerne blir tilgangen fjernet frem til dataene blir fysisk slettet fra serveren. Bruken av en "stoppside", med politiets logo og informasjon om lovgivningen, klagemuligheter etc., gir politiet en tilstedeværelse på internett når det gjelder

⁷ RHF: Regional helseforetak. Norge er delt i fire helseregioner: Helse Sør-Øst RHF, Helse Vest RHF, Helse Midt-Norge RHF og Helse Nord RHF. I hver av dem har et regionalt helseforetak ansvar for å sørge for at befolkningen i den regionen blir tilbudt spesialiserte helsetjenester. Staten eier de regionale helseforetakene.

seksuelt overgrep mot barn. Selv om tiltaket kun er forebyggende, økes den opplevde oppdagelsesrisikoen hos de som søker og laster opp slikt materiale. Tiltaket antas å ha redusert bruken av internett som kilde for å skaffe materiale av seksuelt misbruk av barn. Tjenesteleverandørene er ikke forpliktet av lovverket, men deltar på frivillig basis gjennom avtale med Kripos.

I 2018 ble kampanjen *Don't Look Away* lansert i Norge av ECPAT Norge. Kampanjen implementeres av syv europeiske ECPAT-organisasjoner. Målet å gjøre kampanjen global. Kampanjen vender seg mot reisende, inkludert turister, frivillige og de på jobbreise, for å øke kunnskap om seksuell utnyttelse av barn i reiseliv og turisme (SECTT). I kampanjen promoterer man eget lands rapporteringsmekanismer, og oppfordrer reisende til å rapportere dersom vedkommende er vitne til noe mistenkelig. ECPAT Norge henvender seg hovedsakelig til norske turister i utlandet. Målet er at de ikke ser bort, men rapporterer direkte eller anonymt til politiets tipstjeneste dersom de er vitne til overgrep. Kampanjen bygger på tanken om et flerpartsamarbeid mellom myndigheter, politi, reiselivsaktører og sivilsamfunn i hvert enkelt land. Seksuell utnyttelse av barn kan bare opphøre når hele samfunnet deltar i kampen for barns beskyttelse. Justis- og beredskapsdepartementet har støttet ECPAT Norges arbeid økonomisk i 2018 og 2019.

Det gis støtte til frivillige organisasjoners forebyggende og holdningsskapende arbeid mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. I 2019 er støtten på nesten 20 mill. kroner. Gjennom tilskuddsordningen er det gitt støtte til flere ulike informasjonstiltak som har vært gjort i samarbeid mellom frivillige, offentlige og private aktører. Ungdom som er berørt, har også deltatt i utformingen av budskap. I 2016 fikk Røde Kors-telefonen for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (Røde Kors-telefonen) midler til kampanjen #stoppekstremkontroll. Informasjonsarbeidet fikk også støtte i 2017 og 2018. Det er laget flere informasjonsfilmer, og det er gitt støtte til en egen informasjonsnettside: www.rodekorstelefonen.no. Også i utviklingen av Integrerings- og mangfoldsdirektoratets kampanjefilmer på dette temaet har det offentlige samarbeidet med private aktører: www.imdi.no/dittegetvalg. Man har brukt etablerte kanaler i sosiale medier for å få ut informasjon til ungdom. Tiltakene har hatt effekt ved at det er svært mange som har sett filmene og delt dem videre på sosiale medier, flere har tatt kontakt med hjelpetelefonen til Røde-Kors etter kampanjene, og flere hjelpeinstanser har etterspurt ulike typer informasjonsmateriell.

b. mediene til å gi hensiktsmessig informasjon om alle sider ved seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn (artikkel 9 nr. 3, Forklarende rapport, nr. 74).

Se omtale av Medietilsynet Trygg bruk under 8a.

c. til finansiering av prosjekter og programmer som sivilsamfunnet gjennomfører med sikte på å forebygge og å beskytte barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk (artikkel 9 nr. 4, Forklarende rapport, nr. 75). Kan utbytte av kriminell virksomhet brukes til å finansiere de ovennevnte prosjektene og programmene? Beskriv nærmere (artikkel 27 nr. 5, Forklarende rapport, nr. 193).

Frivillig sektor har en viktig rolle i å forebygge vold og seksuelle overgrep. Frivillige aktører kan bidra til å øke kunnskapen om vold og overgrep i befolkningen generelt og blant barn og unge spesielt. Flere tilskuddsordninger støtter frivillig sektors arbeid for å forebygge vold og overgrep.

Tilskuddsordninger

- *Drifts- og prosjekttilskudd til tiltak mot vold og overgrep*
Målet med tilskuddsordningen er å bidra til å forebygge vold og overgrep i nære relasjoner, og å styrke mestringsevnen og livskvaliteten til barn og unge som er eller har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Ideelle og / eller frivillige aktører kan søke midler. Totalt tilskuddsbeløp for 2019 er 8 850 000 kroner (ca. 885 000 euros).
- *Tilskuddsordningen for tiltak for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner*
Målet med tilskuddsordningen er å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner og frivillige og andre ideelle organisasjoner kan søke midler. Ordningen har primært som målgruppe for tiltakene barn og voksne som er utsatte for eller utøvere av vold i nære relasjoner, eller er i risikozonen for å utsettes for eller utøve vold i nære relasjoner. Dette omfatter også seksuelle overgrep. Totalt tilskuddsbeløp for 2019 er 14 142 000 kroner.
- *Statlig tilskudd til sentre mot incest og seksuelle overgrep og ressursentre mot voldtekt*
Sentrene mot incest og seksuelle overgrep mottar driftsstøtte fra Barne- og familie-departementet. Sentrene er et landsdekkende lavterskeltilbud for overgrepsofsatte. Sentrene har voksne kvinner og menn som primærmålgruppe, men noen sentre gir også et tilbud til ungdom. Sentrene driver etter prinsippet om hjelp til selvhjelp for å bearbeide opplevelser hendelser og traumer. De tilbyr ikke behandling, og er et supplement til, og ikke en erstatning for, offentlige tjenester. Mange sentre har også utadrettet virksomhet og tilbyr undervisning om seksuelle overgrep til ulike målgrupper, blant annet barn i barnehager.

Stine Sofie Senteret

Stine Sofie senteret er et privat senter for mestring og livsglede for barn som har opplevd vold eller seksuelle overgrep, deres trygge omsorgspersoner samt søsken. I 2019 er 31,1 mill. kroner (ca. 311 000 euros) øremerket senteret i statsbudsjettet.

Norges idrettsforbund

Frivillig sektor, herunder fritids- og idrettsorganisasjoner, er autonome og uavhengige. Kulturdepartementet gir årlig tilskudd til Norges idrettsforbund (NIF). Dette er grunnstøtte og det er ikke særskilte føringer i tilskuddsbrevet om innsats mot seksuell utnyttelse og misbruk. NIF har likevel et betydelig arbeid på området og orienterer Kulturdepartementet om dette. Norsk idrett har nulltoleranse for enhver form for diskriminering og trakassering (Idrettspolitisk dokument - IPD, side 11). Dette betyr at det alltid skal reageres på slike handlinger og at NIF har egne retningslinjer mot seksuell trakassering og overgrep. En dedikert ressurs i NIF sentralt arbeider med dette og gir veiledning til lag, kretser og andre. NIF har en egen [temaside](#) om seksuelle overgrep og trakassering. På denne siden er det blant annet en veileder som skal gjøre det enklere å melde ifra om seksuell trakassering og overgrep i idretten. Se også omtale av *Start to Talk* under 8a.

Utbytte av kriminalitet

Norsk rett åpner ikke for at utbytte av kriminalitet kan brukes til å finansiere prosjekter og programmer.

Spørsmål 12: Virkningen av forebyggende tiltak og programmer

- a. Angi om det regelmessig gjennomføres en vurdering av virkningen av de forebyggende tiltakene og programmene som beskrives i svarene på spørsmål 4, 10 og 11.

Samarbeidsprosjektet om behandling av personer dømt for seksuallovbrudd (se svar på spørsmål 6c og 10b), har som delmål å bidra til økt kunnskap om seksuallovbruddsdømte gjennom systematisk kartlegging av kjente statistiske risikofaktorer, samt å formidle erfaringer med den valgte behandlingstilnærmingen. Det er planlagt evaluering av prosjektet.

Tilskudd til frivillige organisasjoner om forebyggende og holdningsskapende arbeid mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er blitt evaluert som en del av følgeevaluering av handlingsplanen på feltet 2013-2016. Dette tilskuddet er i tillegg blitt evaluert gjennom en særskilt tilskuddsevaluering på integreringsfeltet 2017-2018. Statlige tilskudd er gjenstand for evaluering, men ikke årlig. Kunnskapsdepartementet legger til grunn at tiltakene har hatt effekt ved at det er svært mange som har sett filmene og delt dem videre på sosiale medier. Flere har tatt kontakt med hjelpetelefonen til Røde-Kors etter kampanjene, og flere hjelpeinstanser har etterspurt ulike typer informasjonsmateriell. Effekten av tiltakene er rapportert inn gjennom Integrerings- og mangfoldsdirektoratets rapportering på handlingsplanen.

- b. Gi eksempler på god praksis når det gjelder å forebygge seksuell utnytting og seksuelt misbruk av barn.

Internettrelaterte overgrep

Norsk politi utvikler sin tilstedeværelse på nett. Nettpatruljer gir råd om kriminalitetsforebygging, gir veiledning om ulike problemstillinger og legger til rette for dialog. Alle politidistriktene i Norge vil ha en tilstedeværelse på internett i løpet av 2019, slik som Kripos har hatt siden 2015.

Politiet har utviklet undervisningsopplegget *Delbart?* rettet mot ungdom mellom 13 og 16 år om deling av seksuelt eksplisitte bilder, videoer eller innhold, samt om seksuell tvang og utpressing. *Delbart?* ble lansert 28. januar 2019 og målet er å gi ungdommen mer kunnskap om de juridiske og personlige konsekvensene av å dele seksuelt eksplisitt innhold slik at de er i stand til å foreta bedre valg for seg selv og andre. En del av programmet *Delbart?* er rettet mot foreldre. Målet er å oppmuntre dem til å snakke med barna om risikoen ved å produsere og / eller dele seksuelt eksplisitte bilder, videoer eller innhold, og veilede dem om hvordan de kan hjelpe barn som møter vanskelige situasjoner på internett.

E-læringskurs om ungdom og seksualitet

Reform – Ressurssenter for menn, har fått midler fra Helsedirektoratet til å utvikle og tilby et kompetansehevende e-læringskurs for prester og trosopplærere i Den norske kirke om ungdom og seksualitet. Kursets mål er å styrke de ansattes kunnskap og bevissthet om barn og ungdoms seksuelle utvikling og bidra til at de settes i stand til å gjennomføre samtaler, undervisning og rådgivning om disse temaene. Hovedmålsettingen for kurset er å bidra til at ungdom skal ha et best mulig utgangspunkt for et trygt og godt seksualliv, gjennom å involvere ansatte som har ansvaret for konfirmasjonsundervisningen i Den norske kirke som aktive samtalepartnere og støttespillere.

Stopp Kjærestevolden

Reform – Ressurssenter for menn, har over flere år drevet undervisningsopplegget Stopp kjærestevolden. Målet er å forebygge og forhindre kjærestevold gjennom informasjon og diskusjon om vold, verdier og grenser knyttet til seksualitet.

Se også omtale av Jegvet og Ung.no under 8b.

Negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

Det er laget flere informasjonsfilmer, og det er gitt støtte til en egen informasjonsnettside: <https://rodekorstelefonen.no/>. Også i utviklingen av Integrerings- og mangfoldsdirektoratets kampanjefilmer på dette temaet har det offentlige samarbeidet med private aktører: <https://www.imdi.no/dittegetvalg/>.

maxim - 55

Vern og fremming av rettighetene til barn som er ofre for seksuell utnytting eller seksuelt misbruk

Spørsmål 13: Rapportering av mistanke om seksuell utnytting eller seksuelt misbruk

- a. Er yrkesgrupper som arbeider i kontakt med barn, bundet av taushetsplikt? Er bestemmelsene om taushetsplikt til hinder for at disse yrkesgruppene kan rapportere til barnevernet om enhver situasjon hvor de har rimelig grunn til å tro at et barn er offer for seksuell utnytting eller seksuelt misbruk? Angi kriteriene eller retningslinjene for når man kan fravike bestemmelsene om taushetsplikt (artikkel 12 nr. 1, Forklarende rapport, nr. 89).

I følge forvaltningsloven § 13, plikter enhver som utfører arbeid eller tjeneste for et forvaltningsorgan, å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det hun / han, i forbindelse med tjenesten eller arbeidet, får vite om blant annet «noens personlige forhold». Taushetsplikten er presisert i en rekke andre lover, for eksempel helsepersonelloven, opplæringsloven, barnehageloven og barnevernloven.

Barnevern

Barneverntjenestens adgang til å gi opplysninger til andre, uhindret av taushetsplikten, er lovregulert i forvaltningsloven og i barnevernloven. Opplysninger kan gis til andre forvaltningsorganer når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver. Barneverntjenesten kan også formidle opplysninger for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse.

Barneverntjenesten kan gi politiet opplysninger om vold og overgrep mot barn uten hinder av taushetsplikten. Ved mistanke om at barnet er utsatt for vold eller overgrep av foreldrene, vil opplysninger til politiet kunne bidra til å få klarhet i hva barnet faktisk har opplevd og dermed fremme barneverntjenestens arbeid. Barneverntjenesten skal alltid vurdere hva som vil være til barnets beste når det vurderes om opplysninger skal deles.

Opplysningsplikt til barnevernet

Alle offentlige myndigheter har plikt til av eget tiltak å gi opplysninger til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller utsatt for andre former for alvorlig omsorgssvikt. Plikten er hjemlet både i barnevernloven

og flere andre lover som gjelder for den enkelte tjeneste. Den gjelder også for en rekke andre yrkesutøvere uavhengig av om de jobber i privat eller offentlig sektor. Plikten er et selvstendig og individuelt ansvar og kan kun oppfylles ved melding til den kommunale barneverntjenesten. Opplysningsplikten gjelder også ved pålegg fra barneverntjenesten eller andre barnevernmyndigheter.

Avvergingsplikten

En begrensning i reglene om taushetsplikt følger av plikten til å avverge nærmere angitte straffbare handlinger, herunder ulike former for seksuell utnyttelse og misbruk av barn eller følgene av dem, i straffeloven § 196. Det følger av bestemmelsen at den som unnlater gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke å avverge en av de nærmere angitte straffbare handlingene, straffes med bot eller fengsel i inntil ett år. Avvergeplikten gjelder så fremt det fortsatt er mulig å avverge handlingen eller følgene av den og det fremstår som sikkert, eller mest sannsynlig, at handlingen er eller vil bli begått. Det følger uttrykkelig av bestemmelsen at avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt.

- b. Finnes det regler som oppmuntrer enhver person som har kjennskap til, eller har en oppriktig mistanke om, seksuell utnyttelse eller seksuelt misbruk av barn, til å rapportere disse forhold til kompetente myndigheter? Angi i så fall på hvilke vilkår og til hvilke myndigheter (artikkel 12 nr. 2, Forklarende rapport, nr. 91). Gi eksempler på god praksis.**

Se omtale av straffeloven § 196 under spørsmål 13 a.

Alle offentlige ansatte har lovfestet plikt til å gi opplysninger til barneverntjenesten blant annet når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet eller utsatt annen alvorlig omsorgssvikt. I tillegg har flere grupper yrkesutøvere en tilsvarende opplysningsplikt, som alle grupper helsepersonell, ansatte ved familievernkontorer og meklingsmenn i ekteskapssaker. Opplysningsplikten er begrenset til de mer alvorlige tilfeller, blant annet når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt. For øvrig kan hvem som helst melde til barneverntjenesten sin bekymring for et barn, f.eks. foreldre og naboer.

Spørsmål 14: Hjelpelinjer

Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for å oppmuntre til og støtte opprettelse av informasjonstjenester, slik som hjelpelinjer over telefon eller internett, som kan gi råd til dem som tar kontakt, enten konfidensielt eller anonymt (artikkel 13, Forklarende rapport, nr. 92).

Dinutvei

dinutvei.no er en nettportal om vold i nære relasjoner og voldtekt som inneholder oppdatert og kvalitetssikret informasjon til utsatte, pårørende, utøvere og hjelpeapparat om vold i nære relasjoner og voldtekt. Det er Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) som drifter nettportalen. Dinutvei.no er finansiert av Justis- og beredskapsdepartementet.

Alarmtelefonen

Alarmtelefonen for barn og unge (116 111) er en gratis nødtelefon som besvares av barnevakttjenesten og som finansieres av Barne- og familiedepartementet. Målgruppene for tjenesten er i første rekke barn som utsettes for omsorgssvikt, vold, overgrep eller utnytting. Den landsdekkende tjenesten er åpen utenom det kommunale barnevernets ordinære arbeidstider. Alarmtelefonen vil vurdere om det er behov for akutt hjelp, for å sende en bekymringsmelding til barneverntjenesten, eller for å ta kontakt med andre hjelpetjenester.

Landsdekkende telefon for incest- og seksuelt misbrukte

Incestsenteret i Vestfold drifter og betjener en landsdekkende telefon for incest- og seksuelt misbrukte barn og voksne av begge kjønn. Hovedmålet for landsdekkende telefon er å hjelpe seksuelt misbrukte til å få en bedre livskvalitet, og bidra til å redusere seksuelle overgrep mot barn og unge. Telefonen mottar driftsstøtte fra Barne- og familiedepartementet.

Kors på halsen

Kors på halsen er Røde Kors' samtaletilbud for alle opp til 18 år. Barn og unge av begge kjønn kan ringe, maile eller chatte og ta opp det som er viktig for dem. Dette er et gratis og anonymt tilbud som er åpent mandag til fredag kl. 14-22 gjennom hele året. Rundt 200 Røde Kors-frivillige med grundig opplæring svarer på mail, chat og telefon. På nettsiden er det også et forum hvor ungdom kan støtte hverandre. Kors på halsen er ingen krisetjeneste, men et lavterskeltilbud hvor barna kan ta kontakt om det de har på hjertet. Kors på halsen er en del av det norske Safer Internet-senteret.

www.ung.no

Se omtale av ung.no under 8b. Ung.no har i tillegg til artikler om ulike temaer en tjeneste der ungdom kan anonymt få svar på det de lurer på. Spørsmålene blir besvart av et svarpanel bestående av helsesykepleiere, psykologer, jordmødre, lærere, sexologer, fysioterapeuter, ernæringsfysiologer, leger, tannleger, treningskonsulenter, utdanningsrådgivere. Ung.no har også et samarbeid med politiet. Ung.no hadde i 2018 om lag 52 500 besvarte spørsmål. Det er også mulig å søke i over 220 000 stilte spørsmål som allerede er besvart.

Tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

Røde Kors-telefonen for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse gir råd og veiledning om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. De ansatte møter utsatte barn, unge og voksne, og jobber også med å spre informasjon og andre forebyggende tiltak.

Kompetanseteamet er et nasjonalt tverretatlig fagteam som bistår hjelpeapparatet i konkrete saker som omhandler tvangsekteskap, kjønnslemlestelse eller andre former for æresrelatert vold. Kompetanseteamet veileder både første- og andrelinjetjenestene, for eksempel politi, barnehager, skoler, asylmottak, helsestasjon, barneverntjenesten, krisesentre, norske utenriksstasjoner og Utlendingsdirektoratet. Teamet består av representanter fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Utlendingsdirektoratet, Politidirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet og Helsedirektoratet.

Spørsmål 15: Bistand til ofre

a. **Angi hvilke av de typer bistand som beskrives i artikkel 14, som tilbys ofre for seksuell utnytting og seksuelt misbruk av barn (Forklarende rapport nr. 93–100). Angi:**

- **hvordan bistanden tilpasses ofrenes alder og modenhet,**
- **hvordan det tas behørig hensyn til barnets synspunkter, behov og bekymringer,**
- **om bistanden (særlig krisepsykiatrisk hjelp) også tilbys ofrenes nære pårørende og personer som har omsorgen for dem.**

Helse- og omsorgstjenestene

Når det avdekkes at et barn har vært utsatt for seksuelle overgrep vil kravene til forsvarlighet, både for helsepersonellet og de forskjellige helse- og omsorgstjenestene, utgjøre rammen for ytelsen av hjelp og behandling. Helsepersonell skal utføre arbeidet i samsvar med de krav til faglig forsvarlighet og omsorgsfull hjelp som kan forventes ut i fra helsepersonellets kvalifikasjoner, arbeidets karakter og situasjonen for øvrig.

Ved ytelse av all helsehjelp til barn følger det av pasient- og brukerrettighetsloven at pasienten har rett til å medvirke og at medvirkningens form skal tilpasses den enkeltes evne til å gi og motta informasjon. Det følger videre at barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal gis informasjon og høres. Det skal legges vekt på hva barnet mener, i samsvar med barnets alder og modenhet.

Barn under 16 år utsatt for vold og overgrep blir de fleste steder fulgt opp i barneavdelinger i sykehus. Barn og unge vil ofte henvises fra helsestasjon, skolehelsetjenesten eller fastlege til barneavdeling i spesialisthelsetjenesten for undersøkelse og behandling. Det har de siste årene vært en økning av barneleger og sykepleiere med sosialpediatrisk kompetanse i barneavdelingene og det er bevilget ekstra midler til dette siden 2017.

Det er etablert overgrepsmottak over hele landet som tilbyr medisinsk hjelp og rådgivning. Overgrepsmottakene er et helsetjenestetilbud til volds- og overgrepsutsatte over 16 år. Tilbudet består av samtaler i trygge omgivelser, medisinsk undersøkelse for å oppdage, behandle og forebygge skader og smitte, testing for graviditet, rettsmedisinsk undersøkelse for sikring av bevis, hjelp til å kontakte politi, hjelp selv om overgrepet har skjedd tilbake i tid, hjelp til å kontakte bistandsadvokat, informasjon om oppfølgingstilbud, krisesentre og andre hjelpeinstanser. Ved mottakene jobber leger, sykepleiere og sosionomer. Flere steder er det etablert samarbeid mellom overgrepsmottak og barneavdeling i lokalt helseforetak.

For å forbedre helsetilbudet til barn som har opplevd vold eller seksuelle overgrep, har Helse- og omsorgsdepartementet bedt Helsedirektoratet om å gjennomføre en spørreundersøkelse blant barn og unge og fremme forslag til hva som kan forbedres. På bakgrunn av dette skal det utarbeides konkrete råd til helsepersonell.

Det er ikke etablert særskilt hjelp for pårørende til barn og unge som er utsatt for seksuelle overgrep.

Statens barnehus

Statens barnehus er et landsdekkende tilbud, etablert for å sikre at barn og andre særlig sårbare grupper som kan ha vært utsatt for vold og seksuelle overgrep, og hvor forholdet er anmeldt til politiet, får god og koordinert oppfølging. Barnehuset skal tilrettelegge for avhør og medisinske undersøkelser, tilby behandling og oppfølging, og ivareta koordinering av tverrfaglig og tverretatlig samhandling. Fornærmede, vitner og deres omsorgspersoner skal i barnehusene bli møtt med høy faglig kompetanse i trygge og tilrettelagte omgivelser. Barnehuset samler involvert fagpersonell på ett sted. Målsetningen er at instansene kan avklare og koordinere sine arbeidsoppgaver og samarbeide ut fra sitt mandat og lovverk. Det er til sammen opprettet 11 barnehus i Norge samt tre underavdelinger av barnehus. Barnehuset i Tromsø har fra 2012 hatt et nasjonalt ansvar for samisktalende barn som har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep, og har fått tilført midler til å ansette en samiskspråklig medarbeider. Barnehuset gir samiske barn samme kvalitet på kartlegging, oppfølging og behandling som norsktalende barn.

Barnevern

Dersom et barn har behov for tiltak etter barnevernloven, skal barneverntjenesten legge avgjørende vekt på å finne tiltak som er til det beste for barnet, og hensynet til barnets alder og modenhet kan spille inn i vurderingen. Barnet har rett til å medvirke i alle forhold som gjelder barnet. Barneverntjenesten skal tilby familien frivillige hjelpetiltak dersom forholdene i hjemmet eller andre særlige forhold tilsier det. Barneverntjenesten har også en plikt til å følge opp familien, og vurdere hvordan det går med barnet og familien etter at tiltak er iverksatt. Barneverntjenestens plikt til å følge utviklingen til barn og foreldre gjelder både ved hjelpetiltak og ved vedtak om omsorgsovertakelse.

b. Angi om og i hvilken grad intern rett åpner for (artikkel 14 nr. 3, Forklarende rapport, nr. 99):

- **å fjerne den angivelige overgriperen når foreldre eller personer som har omsorgen for barnet, er involvert i seksuell utnytting eller seksuelt misbruk av barnet.**

Se omtale av besøksforbud under spørsmål 21e.

- **å ta offeret ut av sitt familiemiljø når foreldre eller personer som har omsorgen for barnet, er involvert i seksuell utnytting eller seksuelt misbruk av barnet.**

Dersom et barn er utsatt for vold og overgrep, kan det vedtas at barnevernet skal overta omsorgen for barnet. Barnevernloven angir hvilke vilkår som må være oppfylt for at det kan besluttes at barnevernet skal overta omsorgen for et barn. Det er fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker som vil vurdere om barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet. Omsorgen kan bare overtas dersom hjelpetiltak ikke er tilstrekkelig og det vil være til barnets beste. Barnet vil bli plassert i fosterhjem eller institusjon

c. Hvis intern rett har bestemmelser som tillater dette:

- **Skal vilkår for og varighet av slike tiltak avgjøres ut fra barnets beste?**

Alle tiltak etter barnevernloven skal vurderes etter hensynet til barnets beste. Når det gjelder barneverntjenestens plikt til å følge opp barn og foreldre etter iverksatte tiltak, vises det til omtalen under spørsmål 15 b.

- **Er det opprettet sosiale programmer og tverrfaglige strukturer som kan gi nødvendig støtte til ofre, deres nære pårørende og enhver som har omsorgen for dem (artikkel 11, Forklarende rapport, nr. 87–88).**

Det er ikke etablert egne lovpålagte strukturer i helse- og omsorgstjenesten i kommunene for barn og unge som er utsatt for vold og overgrep. Gjennom tiltaksplaner og Opptreppingsplanen mot vold og overgrep omtales behovet for ulike samarbeidsmodeller i kommunene og utprøving av disse, f.eks. Konsultasjonsteam (se omtale under 6 a).

I tråd med *Mestre hele livet, regjeringens strategi for god psykisk helse* (2017-2022), som ble lagt frem i august 2017, pågår det nå utredning av rettslige tiltak som skal bidra til mer helhetlige og bedre koordinerte tjenester:

- Utrede hvordan ulike tjenester til barn og unge kan koordineres bedre, blant annet når det kommer til samordning av individuelle planer innenfor de ulike sektorene.
- Utrede lovfesting av en plikt for kommunen til å utpeke en instans eller opprette en egen funksjon som skal ha ansvaret for å koordinere hjelpetjenester til barn og unge.
- Utrede å ta inn en bestemmelse i de lovpålagte samarbeidsavtalene mellom de kommunale helse- og omsorgstjenestene og spesialisthelsetjenesten om samarbeid om tjenester til barn og unge.

Vi viser også til omtale av Statens barnehus under 15a.

- d. Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for å sikre at ofre for en handling fastsatt som straffbar etter konvensjonen som er begått på territoriet til en annen part enn der ofre er bosatt, kan levere en klage til kompetent myndighet i bostedsstaten (artikkel 38 nr. 2, Forklarende rapport, nr. 258–259).**

Personer som er bosatt i Norge og har blitt utsatt for en straffbar handling under opphold i utlandet, kan anmelde forholdet i Norge. Se også svar på spørsmål 19 om straffelovgivningens anvendelse på handlinger foretatt i utlandet.

Straffeforfølging av personer som har gjort seg skyldig i seksuell utnytting og seksuelt misbruk av barn

Spørsmål 16: Straffbare handlinger

37

- a. Angi om de formene for forsettlig atferd som er angitt i boksen nedenfor, er straffbare handlinger i henhold til intern rett:

Seksuelt misbruk (artikkel 18)

1. Å utøve seksuelle aktiviteter med et barn som, i henhold til de relevante bestemmelser i nasjonal lovgivning, ikke har nådd seksuell lavalder.
2. Å utøve seksuelle aktiviteter med et barn ved
 1. å benytte tvang, makt eller trusler
 2. å misbruke et tillitsforhold, eller myndighet eller innflytelse over barnet, også innen familien
 3. å misbruke en situasjon der barnet er særlig sårbart, spesielt på grunn av nedsatt psykisk eller fysisk funksjonsevne eller fordi det befinner seg i en avhengighetssituasjon

Barneprostitusjon (artikkel 19)

1. Å rekruttere et barn til prostitusjon eller bevirke at et barn deltar i prostitusjon
2. Å tvinge et barn til prostitusjon eller profitere på eller på annen måte utnytte et barn for disse formål
3. Å benytte seg av et barns prostitusjon

Barnepornografi (artikkel 20)

1. Å produsere barnepornografi
2. Å tilby barnepornografi eller gjøre det tilgjengelig
3. Å distribuere eller overføre barnepornografi
4. Å skaffe til veie barnepornografi til seg selv eller andre
5. Å være i besittelse av barnepornografi
6. Bevisst å skaffe seg tilgang til barnepornografi gjennom informasjons- og kommunikasjonsteknologi

Barns deltakelse i pornografisk opptreden (artikkel 21)

1. Å rekruttere et barn til å delta i pornografisk opptreden eller bevirke at et barn deltar i slik opptreden
2. Å tvinge et barn til å delta i pornografisk opptreden eller profitere på eller på annen måte utnytte et barn for disse formål
3. Bevisst å være til stede ved pornografisk opptreden der barn deltar

Korrumpering av barn (artikkel 22)

Forsettlig å bevirke, for seksuelle formål, at et barn som ikke har nådd seksuell lavalder i henhold til intern rett, er vitne til seksuelt misbruk eller seksuelle aktiviteter, selv om det ikke må delta

Bearbeiding av barn for seksuelle formål («grooming») (artikkel 23)

Et forsettlig forslag, ved hjelp av informasjons- og kommunikasjonsteknologi, fra en voksen om å møte et barn som ikke har nådd seksuell lavalder i henhold til intern rett, for det formål å begå seksuelt misbruk eller produsere barnepornografi, når forslaget har vært etterfulgt av konkrete handlinger som leder fram til et slikt møte

Medvirkning og forsøk (artikkel 24)

1. Forsettlig å medvirke til at en av de ovennevnte straffbare handlingene begås
2. Forsøk på å begå en av de ovennevnte straffbare handlingene

- Forsettlig atferd knyttet til seksuelt misbruk som beskrevet i artikkel 18 er straffbart etter lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven) §§ 291, 295, 299, 302 og §§ 312 til 314.
- Forsettlig atferd knyttet til utnyttelse av barn til prostitusjon som beskrevet i artikkel 19 er straffbart etter straffeloven §§ 257 og 309.
- Forsettlig atferd knyttet til fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn (som tilsvarer «barnepornografi» som beskrevet i artikkel 20) er straffbart etter straffeloven § 311. I norsk lovgivning benyttes ikke begrepet «barnepornografi», da dette begrepet oppfattes som uklart, upresist og misvisende. Norge er en pådriver internasjonalt for å forbedre begrepsbruk og terminologi i tråd med *“Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse”* (Luxembourg Guidelines). Interpol understreker viktigheten av passende terminologibruk, både for å signalisere at dette er overgrep og alvorlig kriminalitet og for å lettere kunne fasilitere datainnsamling og samhandling om tematikken ut fra omforent begrepsbruk.
- Forsettlige handlinger knyttet til barns deltakelse i pornografisk opptreden som beskrevet i artikkel 21 er straffbart etter straffeloven §§ 257, 305 og 310.
- Forsettlig atferd knyttet til korrumperting av barn som beskrevet i artikkel 22 er straffbart etter straffeloven § 305.
- Forsettlig atferd knyttet til bearbeiding av barn for seksuelle formål («grooming») som beskrevet i artikkel 23 er straffbart etter straffeloven § 306.
- Forsettlig atferd knyttet til medvirkning til og forsøk på handlinger som beskrevet ovenfor, jf. artikkel 24, er straffbart etter straffeloven §§ 15 og 16.

Oversettelse av straffeloven er tilgjengelig [her](#).

b. Hvis den kriminaliserte forsettlige atferden avviker fra beskrivelsen i Lanzarote-konvensjonen, må dette begrunnes.

Det gjelder et unntak fra forsettskravet med hensyn til fornærmedes alder for flere av bestemmelsene i straffeloven som er nevnt under spørsmål 16a. Dette er av hensyn til uskyldpresumpsjonen og har sammenheng med andre bestemmelser om mindreårighet i straffeloven. For bestemmelsene i straffeloven §§ 299-306 fører uvitenhet om barnets riktige alder ikke til straffrihet hvis tiltalte på noe punkt kan klandres for sin uvitenhet, jf. straffeloven § 307 første punktum. For bestemmelsene i straffeloven § 295 bokstav c og §§ 309 og 310 fører uvitenhet om barnets riktige alder ikke til straffrihet hvis tiltalte kan klandres for sin uvitenhet, jf. straffeloven § 307 annet punktum. Det stilles et strengere aktsomhetskrav for bestemmelsene listet opp i § 307 første punktum da disse primært beskytter mindreårighet og barn under den seksuelle lavalder. Unntaket fra forsettskravet har betydning for artikkel 18, 19, 21, 22 og 23 i konvensjonen.

Det er ikke et vilkår om tvang, press eller lokking for å straffes for korrumperting av barn etter straffeloven § 305. Tvang eller press mot den mindreårige kan imidlertid anses som skjerpende omstendigheter i straffutmålingen. Dette har betydning for artikkel 22 i konvensjonen.

c. Er det andre handlinger enn dem som er tatt med i boksen over, som regnes som seksuell utnyttning og seksuelt misbruk av barn og dermed er straffbare i ditt land? Gjengi definisjonene, og angi hvilken lov de forekommer i.

Straffeloven § 304 forbyr seksuell handling med barn under 16 år. Seksuell handling kjennetegnes ved en viss fysisk kontakt og avgrenses oppad mot seksuell omgang. Den nærmere grensen mellom seksuell handling og seksuell omgang trekkes skjønnsmessig på bakgrunn av berøringens intensitet. Seksuell handling avgrenses nedad mot seksuell atferd, hvor det ikke er direkte fysisk kontakt med fornærmede.

En rekke generelle bestemmelser om seksuallovbrudd i straffeloven vil også kunne være relevante ved seksuell utnyttelse og misbruk av barn, for eksempel dersom barnet er mellom 16 og 18 år. Dette gjelder straffeloven § 292 om minstestraft for voldtekt til samleie mv., § 293 om grov voldtekt, § 294 om grovt uaktsom voldtekt, § 296 om seksuell omgang med innsatte mv. i institusjoner, § 297 om seksuell handling uten samtykke, § 298 om seksuelt krenkende atferd offentlig eller uten samtykke, § 315 om hallikvirksomhet og formidling av prostitusjon, § 317 om pornografi og § 318 om utstilling av bilder av eksplisitt seksualisert karakter.

Straffelovens bestemmelse om tvangsekteskap (§253), barneekteskap (§262 annet ledd), menneskehandel (§§ 257 og 258) er også relevante. Utlendingsloven § 40 femte ledd skal også forhindre vold mot og seksuelt misbruk av barn. En som søker om familiegjennforening som ikke har felles barn med referansepersonen i Norge og ikke har levd i et etablert samliv med referansepersonen i utlandet eller i Norge, kan nektes oppholdstillatelse dersom det er mest sannsynlig at søkeren eller dennes særkullsbarn vil bli mishandlet eller grovt utnyttet. Tilsvarende gjelder særkullsbarn som søker familiegjennforening med en forelder som har fått oppholdstillatelse uten at forelderen har felles barn med referansepersonen eller har levd i et etablert samliv med referansepersonen i utlandet eller i Norge.

d. Angi også om barnets alder spiller en rolle når det gjelder å bestemme den straffbare handlingens alvorlighetsgrad.

Hvorvidt barnets alder spiller en rolle for overtredelsens karakter, vil avhenge av den konkrete lovbestemmelsen. Barnets alder kan blant annet få betydning for strafferammen. For eksempel vil seksuell omgang og kvalifisert seksuell handling med barn under 14 år regnes som voldtekt, jf. straffeloven § 299, og slike straffbare handlinger har høyere strafferamme enn seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år etter straffeloven § 302. Det er også fastsatt en minstestraft for voldtekt til samleie av barn under 14 år, jf. straffeloven § 300. Videre kan barnets alder få betydning for hvorvidt en straffbar handling skal anses som grov. Barnets alder på handlingstidspunktet er et moment som særlig skal legges vekt på ved vurderingen av hvorvidt en voldtekt av et barn under 14 år er grov, jf. straffeloven § 301. Grov voldtekt av barn under 14 år, jf. straffeloven § 301, har dessuten høyere strafferamme enn grov seksuell omgang mv. med barn mellom 14 og 16 år, jf. straffeloven § 303.

Den fornærmedes alder kan for øvrig få betydning ved straffutmålingen. Det er et moment i skjerpende retning ved straffutmålingen dersom lovbruddet er begått ved at lovbrysteren har utnyttet eller forledet unge personer, personer i en meget vanskelig livssituasjon, som er psykisk utviklingshemmet eller står i et avhengighetsforhold til lovbrysteren, eller dersom lovbruddet er begått i nærvær av barn under 15 år, jf. straffeloven § 77 bokstav g og l. Det er dessuten fast praksis at barnets alder vektlegges ved straffutmåling ved seksuell utnyttelse og misbruk av barn.

Forholdet mellom det fornærmede barnets alder og lovbrysterens alder kan også få betydning for straffen. For bestemte straffbare handlinger kan straff falle bort eller settes under minstestrafen dersom de involverte er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling, jf. straffeloven §§ 308 og 311 fjerde ledd.

Spørsmål 17: Juridiske personers ansvar

41

Har ditt system bestemmelser som tillater at en juridisk person kan holdes ansvarlig for straffbare handlinger i de tilfeller som er nevnt i artikkel 26? Angi på hvilke vilkår.

En juridisk person kan på nærmere angitte vilkår holdes ansvarlig for brudd på strafferettslige bestemmelser i tråd med artikkel 26. Et foretak kan straffes dersom et straffebud er overtrådt av noen som har handlet på vegne av et foretak, og det er ikke et krav om at en enkeltperson har utvist skyld eller oppfyller vilkår om tilregnelighet, jf. straffeloven § 27 første ledd. Bestemmelsen omfatter følgelig også anonyme og kumulative feil, og straffansvar kan ilegges uavhengig av hvorvidt den eller de som har utført den straffbare handlingen, straffes. Med «foretak» menes selskap, samvirkeforetak, forening eller annen sammenslutning, enkeltpersonforetak, stiftelse, bo eller offentlig virksomhet, jf. straffeloven § 27 annet ledd. Begrepet tolkes vidt og kan omfatte både offentlige og private juridiske personer.

Videre omfatter bestemmelsen handlinger som er straffesanksjonert i straffeloven eller i særlovgivningen. Som redegjort for under spørsmål 16a, er handlinger som er fastsatt som straffbare etter konvensjonen, straffesanksjonert gjennom straffeloven. Hvorvidt en straffesanksjonert regel er overtrådt, beror på en konkret, objektiv vurdering. Dersom foretaksstraff skal ilegges, må overtredelsen være foretatt av noen som handlet på vegne av foretaket. Vedkommende må ha grunnlag for å handle for foretaket, og dette kan finnes i avtale, sedvane eller lov. Både arbeidstakere og oppdragstakere vil eksempelvis kunne anses å handle på vegne av foretaket. Det er ikke et vilkår at foretaket har fått noen fordel av den straffbare handlingen, og det er ikke nødvendig at vedkommende som har foretatt handlingen, har en ledende stilling eller at ledelsen i foretaket kan klandres. Dette er imidlertid forhold som kan vektlegges i vurderingen av hvorvidt foretaksstraff skal ilegges.

Straffansvaret etter straffeloven § 27 er fakultativt. Det medfører at påtalemyndigheten, og eventuelt domstolene, må vurdere om det er rimelige å ilegge foretaksstraff i det konkrete tilfellet. Sanksjonen for foretaksstraff er bøter.

Spørsmål 18: Sanksjoner og tiltak

- a. **Angi hvilke sanksjoner, mot både fysiske og juridiske personer, som er fastsatt i intern rett for handlinger fastsatt som straffbare etter konvensjonen. Angi om sanksjonene er av strafferettslig, sivilrettslig eller administrativ art (artikkel 27, Forklarende rapport, nr. 182–193).**

I straffeloven kapittel 26 er overgrep mot barn skilt ut i egne straffebud med strafferammer tilpasset lovbruddets karakter og alvor. Strafferammene spenner fra bot eller fengsel inntil 1 år (seksuelt krenkende atferd overfor barn under 16 år og avtale om møte for å begå et seksuelt overgrep, jf. §§ 305 og 306) til fengsel inntil 21 år (grov voldtekt av barn under 14 år, jf. § 301).

Medvirkning og forsøk på alle typer overgrep er straffbart etter straffeloven §§ 15 og 16. Deltagelse i liten grad, eller at en handling ikke er fullbyrdet kan anses som formildende omstendigheter etter straffeloven § 78 bokstav a.

Etter straffeloven § 319 har retten plikt til å vurdere om det skal idømmes rettighetstap eller kontaktforbud etter straffeloven §§ 56 og 57 ved domfellelse for visse typer overgrep mot barn. Reaksjonene regnes som straff. Uavhengig av spørsmålet om rettighetstap kan personer som er dømt for overgrep mot barn senere nektes ansettelse i skole og barnehage etter opplæringslova, friskolelova og barnehageloven.

Etter straffeloven § 67 skal utbyttet av en straffbar handling inndras. Videre kan ting som er frembrakt ved eller har vært gjenstand for en straffbar handling (f.eks. en harddisk eller overgrepssbilder) inndras etter straffeloven § 69. Det samme gjelder ting som har vært brukt eller bestemt til å brukes ved en straffbar handling. Inndragning er en strafferettslig reaksjon, men ikke straff, jf. straffeloven § 30.

Fornærmede og andre skadelidte kan som følge av overgrepet ha krav på erstatning og oppreisning etter lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning kapittel 3. Slike krav kan idømmes også i tilfeller der skadevolder frifinnes for straff.

Straffeloven § 27 fastsetter vilkårene for å straffe foretak. Straffen er bot. Etter omstendighetene kan foretak også fradømmes retten til å utøve sin virksomhet, jf. straffeloven § 56, og ilegges inndragning etter straffeloven kapittel 13.

- b. **Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for at rettskraftige dommer avsagt av en annen part for handlinger fastsatt som straffbare etter konvensjonen skal kunne tas med i betraktning? Redegjør nærmere, og beskriv eventuell god praksis som er et resultat av slike tiltak (artikkel 29, Forklarende rapport, nr. 203–208).**

Domfellelse for overgrep i utlandet kan få betydning for strafferammen etter den norske straffeloven. Straffen kan forhøyes inntil det dobbelte, men ikke med mer enn 6 år og aldri utover 21 år, dersom en person på ny har begått en straffbar handling som han tidligere er dømt for i utlandet. Også innenfor strafferammen kan det tillegges betydning i skjerpende retning at gjerningspersonen tidligere er straffet i utlandet for lovbrudd av lignende karakter.

Spørsmål 19: Jurisdiksjon

Med hensyn til de straffbare handlingene nevnt i spørsmål 16: Angi hvilke jurisdiksjonsregler som gjelder. Angi eventuelt på hvilke vilkår (artikkel 25, Forklarende rapport, nr. 165–176).

Straffeloven § 4 første ledd fastsetter at straffelovgivningen gjelder for handlinger foretatt på norsk territorium og i norske biland.

Straffeloven § 5 første ledd regulerer straffelovgivningens anvendelse på handlinger foretatt i utlandet. En forutsetning for at straffelovgivningen skal få anvendelse etter denne bestemmelsen, er at det gjelder handlinger foretatt av en norsk statsborger, en person med bosted i Norge eller på vegne av et foretak registrert i Norge. Videre kreves det at handlingene rammes av et av alternativene som er listet opp i § 5 første ledd nr. 1 til 11. Alternativ nr. 1 er at handlingene er straffbare også etter loven i landet der de er foretatt. Alternativ nr. 9 er at handlingene rammes av straffeloven §§ 257, 291-296, 299-306 eller 309-316. De nevnte bestemmelsene i straffeloven antas å oppfylle kriminaliseringsforpliktelsene i konvensjonen artikkel 18 til 23.

Straffeloven § 5 andre ledd utvider i visse tilfeller reglene om jurisdiksjon i første ledd. Dette gjelder blant annet dersom handlingene er begått av personer som etter handlingstidspunktet er blitt norsk statsborger eller fått bosted i Norge. Det samme gjelder om personen er blitt statsborger i eller bosatt i et annet nordisk land, og vedkommende oppholder seg i Norge.

Straffeloven § 6 gir et særlig folkerettslig grunnlag til å strafforfølge i de tilfeller det gjelder handlinger som Norge etter overenskomster med fremmede stater eller etter folkeretten for øvrig har rett eller plikt til å strafforfølge.

Spørsmål 20: Skjerpene omstendigheter

Angi hvilke av omstendighetene nevnt i artikkel 28 som, i samsvar med relevante bestemmelser i intern rett, kan betraktes som skjerpene ved fastsettelse av straffereaksjoner for handlinger fastsatt som straffbare etter konvensjonen, i den grad de ikke allerede er en del av den straffbare handlingen (Forklarende rapport, nr. 194–202).

Omstendighetene nevnt i artikkel 28 er dekket av opplistingen i straffeloven § 77. Straffeloven § 77 lister opp en rekke omstendigheter som skal tillegges vekt ved straffutmålingen. Den lyder slik:

«Ved straffutmålingen skal det i skjerpene retning især tas i betraktning at lovbruddet: er begått med midler eller metoder som er særlig farlige eller har stort skadepotensial,

- a) har satt menneskers liv eller helse i fare eller voldt velferdstap,*
- b) er tilsiktet et vesentlig mer alvorlig resultat eller det lett kunne ha blitt følgen,*
- c) er begått på en særlig hensynsløs måte,*
- d) er ledd i en planlagt eller organisert virksomhet,*

- e) er begått av flere i fellesskap,
- f) er forøvet ved at lovbrøyten har utnyttet eller forledet unge personer, personer i en meget vanskelig livssituasjon, som er psykisk utviklingshemmet eller står i et avhengighetsforhold til lovbrøyten,
- g) har rammet personer som er forsvarsløse eller særlig utsatt for lovbrudd,
- h) har sin bakgrunn i andres religion eller livssyn, hudfarge, nasjonale eller etniske opprinnelse, homofile orientering, funksjonsevne eller andre forhold som støter an mot grupper med et særskilt behov for vern,
- i) er begått i offentlig tjeneste eller er forøvet ved brudd på en særlig tillit,
- j) er begått av noen som tidligere er ilagt en strafferettslig reaksjon for liknende handlinger eller andre handlinger som er av betydning for saken,
- k) er begått i nærvær av barn under 15 år.»

I tillegg kommer at straffeloven for mange lovbrudd opererer med et skille mellom alminnelig og grov overtredelse. Omstendighetene nevnt i artikkel 28 vil derfor for en rekke ulike lovbruddskategorier kunne komme i betraktning ved vurderingen av om forholdet anses som en grov overtredelse. Et eksempel er forholdet mellom straffeloven § 291 om voldtekt og § 293 om grov voldtekt med en forhøyet strafferamme. Etter § 293 andre ledd skal det ved vurderingen av om voldtekten er grov legges særlig vekt på om den er begått av flere i fellesskap, begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte, eller den fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på kropp eller helse.

Spørsmål 21: Tiltak for å beskytte barn som er ofre for seksuell utnyttning eller seksuelt misbruk

- a. Beskriv tiltakene som er truffet for å informere barn som er ofre for seksuell utnyttning eller seksuelt misbruk, om deres rettigheter, om hvilke tjenester som står til rådighet for dem, om oppfølgingen av anmeldelsen, om siktelsen, om den generelle framdriften i etterforskningen eller rettsforfølgningen og om deres rolle og om utfallet i saken (artikkel 31 nr. 1 bokstav a og nr. 2). Angi også hva som gjøres for at all relevant informasjon gis på en måte som er tilpasset alder og modenhet, og på et språk han/hun forstår.**

Straffeprosessloven og påtaleinstruksen inneholder flere regler som sikrer at barn som er utsatt for seksuelle overgrep får informasjon om sine rettigheter, sakens utviklingen og utfallet av saken.

Politiet er pålagt en generell plikt til å informere fornærmede om deres rettigheter i saken første gang de avhøres.

Informasjonspliktens innhold vil avhenge av den enkelte fornærmedes rettigheter. Fornærmede skal informeres om adgangen til å få fremmet sivile krav i forbindelse med straffesaken. Fornærmedes som er blitt skadet ved en straffbar voldshandling, skal gjøres kjent med adgangen til å kreve erstatning av staten.

I saker hvor fornærmede har krav på bistandsadvokat, skal politiet informere om denne rettigheten. Barn som er utsatt for seksuelle overgrep vil i de aller fleste tilfeller omfattes av ordningen med bistandsadvokat.

Straffeprosessloven fastsetter at politiet og påtalemyndigheten som hovedregel skal orientere fornærmede med bistandsadvokat om sakens utvikling og fremdrift. Andre fornærmede skal informeres etter behov. Påtaleinstruksen presiserer opplysningsplikten innhold. Fornærmede med bistandsadvokat skal varsles før det holdes pressekonferanse eller opplysninger om saken offentliggjøres på annen måte. Det skal også gis varsel om rekonstruksjoner og lignende.

Politiet skal oppnevne en kontaktperson for fornærmede som har krav på bistandsadvokat, som blant annet skal ha ansvaret for at fornærmede får den informasjonen de har krav på. Det følger av påtaleinstruksen at fornærmede kan utpeke en stedfortreder som på deres vegne kan motta informasjon fra politi og påtalemyndighet.

Politiet skal i henhold til påtaleinstruksen underrette fornærmede med bistandsadvokat om at siktede er varetektsfengslet og for hvor lang tid. Fornærmede med bistandsadvokat skal også underrettes så snart som mulig dersom siktede løslates eller fengsling forlenges. Det følger av ulike bestemmelser i straffeprosessloven at fornærmede har rett til underretning om påtalemyndighetens avgjørelse av påtalespørsmålet. Når dom er avsagt, skal fornærmede med kjent navn og adresse underrettes om domsresultatet.

b. Angi også hvilke tiltak som er truffet for at barn som er ofre for seksuell utnytting eller seksuelt misbruk, skal kunne bli hørt, legge fram bevis og velge hvordan deres synspunkter, behov og bekymringer skal legges fram og vurderes, direkte eller gjennom et mellomledd (artikkel 31 nr. 1 bokstav c).

Det vises til svar på spørsmål 3c. Innenfor straffesaksområdet gjelder det som følger av reglene om gjennomføring av tilrettelagte avhør (se svar på 21g). Videre har Norge etablert barnehus hvor helse, barnevern og politi skal samhandle til det beste for barnet og sørge for at det ikke utsettes for unødig belastning. Igjennom disse tiltakene skal barnets rett til å bli hørt ivaretas. Barnehuset har også særskilt barnefaglig kompetanse og sørger for å tilrettelegge for barnet før, under og etter gjennomføring av tilrettelagt avhør.

I saker som omhandler vold og seksuelle overgrep mot barn skal barnet som hovedregel få oppnevnt bistandsadvokat. Barnet skal også være representert med en verge som på vegne av barnet skal få frem barnets syn. I de tilfeller der en eller begge foreldre er mistenkt i straffesaken oppnevnes midlertidig verge etter nærmere angitte regler, se for øvrig spørsmål 22d.

c. Hva slags støtte gis til ofrene og deres familier slik at deres rettigheter og interesser kommer fram og blir tatt i betraktning (artikkel 31 nr. 1 bokstav d).

I 2017 ble det etablert Støttesentre for kriminalitetsutsatte i alle landets 12 politidistrikt. Støttesentrene er lokalisert hos politiet og etablert i nært samarbeid med kommunene med formål å få en tett kobling til kommunale tjenester. Støttesentrene skal gi kriminalitetsutsatte psykososial støtte, oppfølging, informasjon og veiledning gjennom hele straffesakskjeden. Kontorene skal løse brukere til profesjonell hjelp i kommunalt og statlig hjelpeapparat. En viktig målgruppe for kontorene er utsatte for vold og overgrep. Støttesentrene er primært for voksne brukere, men blir i noen tilfeller brukt av ungdommer.

d. Beskriv tiltakene som er truffet for å skjerme barnas privatliv, deres identitet og deres utseende (artikkel 31 nr. 1 bokstav e).

Det følger av domstolloven at rettsmøter er offentlige, og forhandlingene og rettsavgjørelsene kan gjengis offentlig, hvis ikke annet er bestemt i lov eller av retten i medhold av lov.

Etter domstolloven kan retten beslutte at rettsmøte helt eller delvis skal holdes for lukkede dører, blant annet dersom hensynet til privatlivets fred eller til ærbarhet krever det. Dersom retten finner at sakens opplysninger helt eller delvis av særlige grunner bør holdes hemmelig, kan den gi de tilstedeværende pålegg om dette.

I straffesaker er det som hovedregel ikke adgang til offentlig gjengivelse av forhandlingene i rettsmøter utenfor hovedforhandling eller i saker om tilståelsesdom. Ved hovedforhandling og tilståelsesdom kan retten etter helt eller delvis forby offentlig gjengivelse av forhandlingene når retten frykter at dette vil kunne ha skadelig virkning på opplysningen eller på dømmelsen av saken, eller når rettsmøtet holdes eller kan holdes for lukkede dører.

Fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn i straffesaker er som utgangspunkt forbudt. Retten kan gjøre unntak fra forbudet dersom særlige grunner taler for det og unntak ikke antas å ha uheldig virkning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot.

Etter domstolloven kan retten forby at hele eller deler av en rettsavgjørelse gjengis offentlig dersom hensynet til privatlivets fred eller fornærmedes ettermæle krever det.

e. Beskriv tiltakene som er truffet for å sørge for at de, deres familier og personer som vitner for dem, er i sikkerhet og ikke utsettes for trusler, hevnaksjoner og nye overgrep (artikkel 31 nr. 1 bokstav f).

Etter reglene i straffeprosessloven kan påtalemyndigheten nedlegge besøksforbud dersom det er grunn til å tro at en person ellers vil begå en straffbar handling overfor en annen person, forfølge en annen person, på annet vis krenke en annen fred eller begå ordensforstyrrelser som er særlig belastende for en annen person. Besøksforbudet kan gå ut på forbud mot å oppholde seg et bestemt sted eller mot å forfølge, besøke eller på annet vis kontakte en annen person. Besøksforbud krever ikke at det er begått en straffbar handling allerede, og regnes ikke som straff.

I følge straffeloven, kan den som har begått en straffbar handling, ilegges kontaktforbud. Kontaktforbud regnes som straff og ilegges ved dom eller forelegg.

Straffeprosessloven gir adgang til anonym vitneførsel i saker om nærmere bestemte alvorlige lovovertrедelser. Dette kan tillates blant annet dersom det kan være fare for et alvorlig lovbrudd som krenker livet, helsen eller friheten til vitnet eller vitnets nærstående om vitnets identitet blir kjent. Anonym vitneførsel kan bare besluttes dersom det er strengt nødvendig og det ikke medfører vesentlige betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvær.

- f. Angi om ofrene og deres familier blir informert når den som er strafforfulgt eller straffedømt, blir midlertidig eller endelig løslatt. Angi hvem som gir denne informasjonen, og hvordan informasjonen blir gitt (artikkel 31 nr. 1 bokstav b).**

I følge straffegjennomføringsloven har fornærmede og hans / hennes familie rett til å bli informert dersom en domfelt person blir løslatt midlertidig eller definitivt. Fengselet der vedkommende gjennomfører straffen har ansvar for å informere fornærmede på egnet måte.

- g. Angi også hvilke tiltak som er truffet for å sikre at det ikke er direkte kontakt mellom ofre og overgripere hos politiet og i rettslokalene. Angi på hvilke vilkår de kompetente myndigheter kan tillate slik kontakt fordi det er til barnets beste eller fordi slik kontakt er nødvendig av hensyn til etterforskningen eller rettsforfølgningen (artikkel 31 nr. 1 bokstav g).**

Straffeprosessloven gir regler om tilrettelagt avhør, som er avhør av vitner under etterforskningen i regi av politi- og påtalemyndighet, og som tas opp på video. Tilrettelagt avhør skal benyttes ved avhør av vitner under 16 år i saker om seksuallovbrudd, kroppsskade, drap, mishandling i nære relasjoner og kjønnslemlest. Dersom vitnet ved hovedforhandling er under 16 år, skal videoopptak av avhøret tre i stedet for personlig forklaring i retten. Det samme gjelder om vitnet har fylt 16 år, med mindre det av hensyn til siktedes rett til kontradiksjon er nødvendig at vitnet avgir personlig forklaring under hovedforhandlingen.

Tilrettelagt avhør kan også benyttes ved avhør av vitner under 16 år i saker om andre straffbare forhold når hensynet til vitnet tilsier det, og på samme vilkår ved avhør av vitner mellom 16 og 18 år i saker om incest og seksuell omgang mellom andre nærstående. Videoopptak trer som hovedregel i stedet for personlig forklaring under hovedforhandlingen, med mindre retten etter en samlet vurdering av hensynet til siktedes rett til kontradiksjon, hensynet til vitnet og hensynet til sakens opplysning finner at vitnet bør avgi personlig forklaring.

Tiltalte har som utgangspunkt rett til å være til stede under hele hovedforhandlingen, også når barn vitner i retten. Etter straffeprosessloven kan retten likevel beslutte at tiltalte skal forlate rettssalen mens et vitne blir avhørt dersom det er særlig grunn til å frykte at en uforbeholden forklaring ellers ikke vil bli gitt. Retten kan også beslutte at tiltalte skal forlate rettssalen ved anonym vitneførsel. Videre kan retten ved avhør av fornærmede, etterlatte eller av et vitne under 18 år, beslutte at tiltalte eller andre skal forlate rettssalen også dersom særlige grunner gjør at hensynet til henholdsvis fornærmede, etterlatte eller vitnet tilsier det. I stedet for å pålegge tiltalte eller andre å forlate rettssalen, kan retten beslutte at det settes i verk tiltak slik at vedkommende ikke kan iaktta vitnet. Tilsvarende regler gjelder for rettsmøter under etterforskningen.

- h. Angi på hvilke vilkår barn som er ofre for handlinger fastsatt som straffbare etter konvensjonen, har tilgang til gratis retts hjelp (artikkel 31 nr. 3).**

Det følger av straffeprosessloven at fornærmede har rett til å få oppnevnt bistandsadvokat i saker om overtredelse av straffeloven §§ 257 (menneskehandel), 291 (voldtekt), 295 (misbruk av overmaktsforhold og lignende), 299 (voldtekt av barn under 14 år), 302

(seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år), 304 (seksuell handling med barn under 16 år), 312 (incest) og 314 (seksuell omgang med andre nærstående). Fornærmede har også rett til å få oppnevnt bistandsadvokat hvor det er grunn til å tro at fornærmede som følge av handlingen får betydelig skade på kropp eller helse. Utgiftene til bistandsadvokat dekkes av det offentlige. Bistandsadvokatens oppgave er å ivareta fornærmedes interesser i forbindelse med etterforskning og hovedforhandling i saken.

Spørsmål 22: Tiltak for å beskytte ofrene under etterforskningen og strafforfølgingen

- a. **Hvilken beskyttende tilnærming til offeret er antatt for å sikre at etterforskningen og strafforfølgingen ikke forverrer barnets traume og, at straffesaken følges opp med bistand der det er på sin plass (artikkel 30 nr. 2, Forklarende rapport, nr. 211–215)?**

48

Det vises til svar under spørsmål 3c, 21b og 23.

Politiet og domstolene har en rekke tiltak som kan øke sikkerheten for voldsutsatte. Det er politiet som tar beslutninger om hvilke tiltak den enkelte får tilbud om:

- Besøksforbud innebærer at utøver ikke kan oppsøke eller kontakte den voldsutsatte, hverken med SMS, e-post, telefon, sosiale medier, brev eller beskjeder via andre personer.
- Kontaktforbud benyttes i saker der trusselbildet tilsier at besøksforbud ikke gir nok beskyttelse. Kontaktforbud kan idømmes som reaksjon på straffbare handlinger og innebærer at voldsutøver forbys å oppholde seg på et bestemt sted, forfølge, besøke eller på annet vis kontakte den voldsutsatte.
- Voldsalarm er en mobil alarm som varsler politiet direkte når den blir utløst. Det er politiet som vurderer og tildeler voldsalarm.
- Omvendt voldsalarm innebærer at volds-/trusselutøver ikke har adgang til et bestemt geografisk område. Trusselutøver blir utstyrt med en elektronisk fotlenke som varsler politiet, hvis vedkommende beveger seg inn i det forbudte området. Politiet vil da kunne varsle den utsatte, følge den domfeltes bevegelser, og gå til pågripelse før vedkommende når fram til den volds-/trusselutsatte.
- Personer med behov for beskyttelse kan få sperret adresse. Det er to graderinger av sperret adresse. Kode 7 er fortrolig adresse. Adressen sperres for privatpersoner, mens offentlige instanser som har tilgang til Folkeregisteret har tilgang til adressen. Kode 6 er strengt fortrolig adresse. Det er kun et lite antall personer i Skatteetaten som har tilgang til adressen.
- Når andre beskyttelsestiltak er vurdert som utilstrekkelige kan fiktiv identitet tilbys som beskyttelsestiltak. Vedkommende vil da stå registret i Folkeregisteret med fiktive opplysninger.

Media

Innenfor media, er "Vær varsom-plakaten" sentrale, selvpålagte etiske retningslinjer for norsk presse. Plakaten er vedtatt av Norsk Presseforbund og en engelsk versjon er tilgjengelig [her](#). Punkt 4.8 omtaler barn: "Når barn omtales, er det god presseskikk å ta hensyn til hvilke konsekvenser medieomtalen kan få for barnet. Dette gjelder også når foresatte har gitt sitt samtykke til eksponering. Barns identitet skal som hovedregel ikke røpes i familietvister, barnevernssaker eller rettssaker."

- b. Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for å sikre at etterforskning eller rettsforfølging av handlinger fastsatt som straffbare etter denne konvensjon ikke skal være avhengig av en anmeldelse eller anklage fra offerets side, og at rettsforfølgingen kan fortsette selv om offeret har trukket tilbake sin forklaring (artikkel 32, Forklarende rapport, nr. 230)?**

Det følger av straffeprosessloven og påtaleinstruksen at etterforskning foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige. Iverksetting av etterforskning er derfor ikke betinget av en anmeldelse fra fornærmedes side. Videre kan etterforskningen fortsette selv om fornærmede skulle trekke sin forklaring, såfremt det fortsatt er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold.

Straffeprosessloven fastsetter at alle lovbrudd som hovedregel er undergitt ubetinget offentlig påtale. Dette innebærer at påtalemyndigheten som utgangspunkt kan påtale en straffbar handling uavhengig av den fornærmedes standpunkt. Straffeprosessloven stiller altså ikke krav om at påtale er begjært av fornærmede.

- c. Hvilke tiltak av lovgivningsmessig eller annen art er truffet for å sikre at fristen for å innlede rettsforfølging i forbindelse med handlinger fastsatt som straffbare etter artikkel 18, 19 nr. 1 bokstav a og b og artikkel 21 nr. 1. bokstav a og b skal fortsette å løpe i et tidsrom som er tilstrekkelig til at det kan innledes rettsforfølging etter at offeret har nådd myndighetsalder, og som står i forhold til den aktuelle forbrytelsens alvorlighetsgrad (artikkel 33, Forklarende rapport, nr. 231–232)?**

Forpliktelsene i artikkel 33 er sikret gjennom straffeloven § 87, samt de øvrige reglene om foreldelse i straffeloven kapittel 15.

Visse alvorlige seksuelle overgrep er helt unntatt fra foreldelse, jf. straffeloven § 91. Det gjelder voldtekt etter straffeloven § 291, voldtekt av barn under 14 år etter straffeloven § 299 og seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år etter straffeloven § 302. Unntaket fra foreldelse gjelder kun ved fullbyrdet overtredelse av de nevnte straffebudene.

Det følger av straffeloven § 87 at fristen for foreldelse av straffansvar normalt regnes fra den dag det straffbare forholdet opphørte. For visse overtredelser oppstiller imidlertid loven et utskutt tidspunkt for foreldelsen. Det gjelder overtredelse av straffeloven § 257 om menneskehandel, overtredelse av § 282 om mishandling i nære relasjoner, overtredelse av § 284 om kjønnslemlestelse, forsøk på overtredelse av straffeloven § 299 om voldtekt av barn under 14 år og forsøk på overtredelse av straffeloven § 302 om seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år. For disse overtredelsene begynner foreldelsesfristen først å løpe fra den dag fornærmede fyller 18 år.

For andre seksuelle overgrep enn de nevnte, herunder forsøk på overtredelse av straffeloven § 291 om voldtekt, overtredelse av § 295 om misbruk av overmaktsforhold og lignende og overtredelse av straffeloven §§ 312 til 314 om incest, beregnes foreldelsesfristen fra den dagen det straffbare forholdet opphørte. For de fleste av disse bestemmelsene er imidlertid foreldelsesfristen over 10 år, jf. straffeloven § 86.

- d. Avklar om retten kan oppnevne en egen representant for offeret som kan være part, i tilfeller der de som har foreldreansvaret, ikke kan representere barnet i saken, på grunn av en interessekonflikt mellom dem og offeret. Angi hvem som kan oppnevnes som representant, og hva som er hans eller hennes oppgaver (artikkel 31 nr. 4). Beskriv også på hvilke vilkår dette er mulig.**

Det følger av vergemålsloven at hvis en av vergene ikke kan ivareta den mindreåriges interesser for visse saker, for eksempel fordi han er inhabil, kan fylkesmannen bestemme at den andre vergen skal ha oppgaven alene. Hvis den mindreårige blir stående uten fungerende verge, for eksempel fordi begge vergene er inhabile, skal fylkesmannen oppnevne en ny eller midlertidig verge.

I utgangspunktet kan alle som ikke selv har verge oppnevnes som verge, men den som oppnevnes skal være «egnet». Heri ligger at vedkommende må være egnet for det konkrete vergeoppdraget. Om en person er egnet som verge, må dermed vurderes i lys av den enkelte vergetrengendes behov og mandatet for oppdraget. Har mor eller far skriftlig tilkjennegitt hvem som skal være sitt barns verge etter at han eller hun er død, bør denne personen velges fremfor andre.

Barn som er utsatt for seksuelle overgrep vil i de fleste tilfeller ha krav på å få oppnevnt bistandsadvokat av retten. Bistandsadvokatens oppgave å ivareta barnets interesser i forbindelse med etterforskning og hovedforhandling i saken, og gi slik annen hjelp og støtte som er naturlig og rimelig i forbindelse med saken. Bistandsadvokaten skal varsles om og har rett til å være tilstede i alle rettsmøter, ved politiets avhør av barnet under etterforskningen og ved andre etterforskningsskritt. Under hovedforhandlingen kan bistandsadvokaten på vegne av fornærmede stille spørsmål til tiltalte, vitner og sakkyndige. Bistandsadvokaten godtgjøres av staten.

- e. Beskriv hvordan din interne rett gir grupper, stiftelser, sammenslutninger eller statlige eller ikke-statlige organisasjoner som bistår og/eller støtter offeret, mulighet til å delta i straffesaken (for eksempel som tredjeparter) (artikkel 31 nr. 5).**

Vitnestøtte er et tilbud om samtalepartnere for vitner i norske domstoler. Vitnestøttene tilbyr medmenneskelig støtte og gir veiledning rundt hva som skjer i rettssalen, først og fremst i straffesaker. Vitnestøtteordningen er i det alt vesentlige organisert som et samarbeid mellom domstolenes sentraladministrasjon, Domstoladministrasjonen, og en frivillig organisasjon, Norges Røde Kors, der vitnestøtten utføres som frivillig arbeid. Ordningen er ikke lovregulert. Vitnestøtte tilbys i 36 av de totalt 62 tingrettene i Norge, og i alle de seks lagmannsrettene.

- f. Beskriv under hvilke omstendigheter bruk av skjulte operasjoner er tillatt i forbindelse med etterforskning av slike handlinger som er fastsatt som straffbare etter konvensjonen (artikkel 30 nr. 5).**

I Norge styres adgangen til å bruke skjulte etterforskningsmetoder vanligvis av strafferammen. Det legges til grunn at det her spørres etter om bruk i saker som omfattes av straffeloven § 311 "Fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn". Straffeprosessloven gir en særlig adgang til å benytte skjult etterforskning ved at domstolen ved kjennelse kan gi politiet tillatelse til å foreta avlesing av ikke offentlig tilgjengelige opplysninger i et datasystem (dataavlesing) i saker som omfattes av straffeloven § 311, uavhengig av strafferamme. For bruk av andre skjulte etterforskningsmetoder, som for eksempel kommunikasjonskontroll, kreves det at lovbruddet har en strafferamme på 10 år eller mer for å kunne ta i bruk metoden.

- g. Beskriv også hvilke teknikker som er utviklet for å undersøke materiale som inneholder pornografiske bilder av barn (artikkel 30 nr. 5).**

51

Kripos har ledet en arbeidsgruppe som har utviklet en felles metodikk for gjennomgang og prioritering av saker med beslag av overgrepsmateriale. Norsk politi benytter forskjellige typer verktøy utviklet for å gjennomgå bilder og film.

Spørsmål 23: Barnevennlig avhør og rettsforfølgning

- a. Beskriv hvordan avhør (artikkel 35) av barnet gjennomføres, og angi særlig:**

- **om de finner sted uten unødig forsinkelse etter at forholdene er rapportert til kompetente myndigheter.**

Fristen for gjennomføring av tilrettelagt avhør er definert i straffeprosessloven. De avhenger blant annet av sakens alvorlighet, barnets alder og barnets status i straffesaken (vitne eller fornærmet). Fristen varierer fra 1-3 uker med mulighet for 1 ukes fristforlengelse med begrunnelse i hensyn til barnet eller hensyn til etterforskningen.

- **om de, om nødvendig, finner sted i lokaler som er utformet eller tilrettelagt for formålet.**

Avhør av barn med status som vitne eller fornærmet frem til fylte 16 år, og seksuallovbrudd fra nærstående opptil 18 år, avhøres ved et tilrettelagt avhør ved Statens barnehus. Barnehuset har særskilt barnefaglig kompetanse og sørger for å koordinere oppfølging og behandling av barnet innenfor helseetaten, barne- og familieetaten og politi og påtalemyndigheten. Barnehusenes oppgaver og mandat reguleres i *Felles retningslinjer for Statens barnehus* av 16. desember 2016.

- **om de utføres av fagfolk som er opplært til å gjøre dette.**

Tilrettelagte avhør utføres av spesialutdannede politibetjenter med lang erfaring og utdanning innen avhør av barn ved Politihøgskolen.

- **om det alltid er de samme personer som avhører barnet, om det er mulig og hensiktsmessig.**

Barnet avhøres som hovedregel av samme avhører ved gjentatt tilrettelagt avhør.

- **om antallet avhør begrenses til et minimum og bare finner sted i den grad det er nødvendig av hensyn til strafforfølgningen.**

Normalt avhøres barnet en gang, men i tilfeller der forsvarer til siktet ber om det, politiet av etterforskningsmessige hensyn har behov for de teller at barnet selv ønsker det, kan det gjennomføres flere tilrettelagte avhør. Ved gjentatte avhør kan barnet ikke spørres om spørsmål som er besvart i tidligere tilrettelagte avhør.

- **om barnet kan følges av sin rettslige representant, eller eventuelt en voksen etter eget valg, med mindre det foreligger en grunnlagt avgjørelse om det motsatte med hensyn til denne person.**

52

Barnet har som hovedregel bistandsadvokat til stede ved gjennomføring av avhør. I de tilfeller der en eller begge foreldrene er siktet i saken følges barnet av en oppnevnt midlertidig verge.

- b. Angi også om alle avhør av offeret eller, eller eventuelt vitneavhør av barn, kan tas opp på video, og om slike videoavhør kan godtas som bevis under rettsforhandlingene.**

Alle tilrettelagte avhør tas opp på lyd/bilde og spilles av som bevis i en eventuell domstolsbehandling.

- c. Beskriv på hvilke vilkår dommeren kan beslutte at rettsmøtet skal gjennomføres uten publikum til stede, og på hvilke vilkår offeret kan forklare seg i rettssalen uten selv å være til stede, særlig ved hjelp av hensiktsmessig kommunikasjonsteknologi (artikkel 36).**

Barn som beskrevet under spørsmål 23a forklarer seg ikke i retten da videoopptaket av tilrettelagt avhør spilles av. Domstolen har for øvrig mulighet til å gjennomføre lukkede rettsmøter etter nærmere beste regler i domstoloven. Terskelen for å lukke rettsmøter er høy.

Utgitt av:
Barne- og familiedepartementet
Publikasjoner er tilgjengelige på:
www.regjeringen.no

Publikasjonskode: Q-1250 B
Illustrasjoner: M. M. Malvin
Design og ombrekking: Konsis Grafisk
06/2019